CDCAN

केन्द्रीय दुग्ध सहकारी संघ लि. नेपाल

२०४८

केन्द्रीय दुग्ध सहकारी संघ लिमिटेड नेपाल (CDCAN) को

पञ्चवर्षिय रणनीतिक योजना

आर्थिक वर्ष २०८३/८४ देखि २०८७/८८ (सन् २०२६-२०३१)

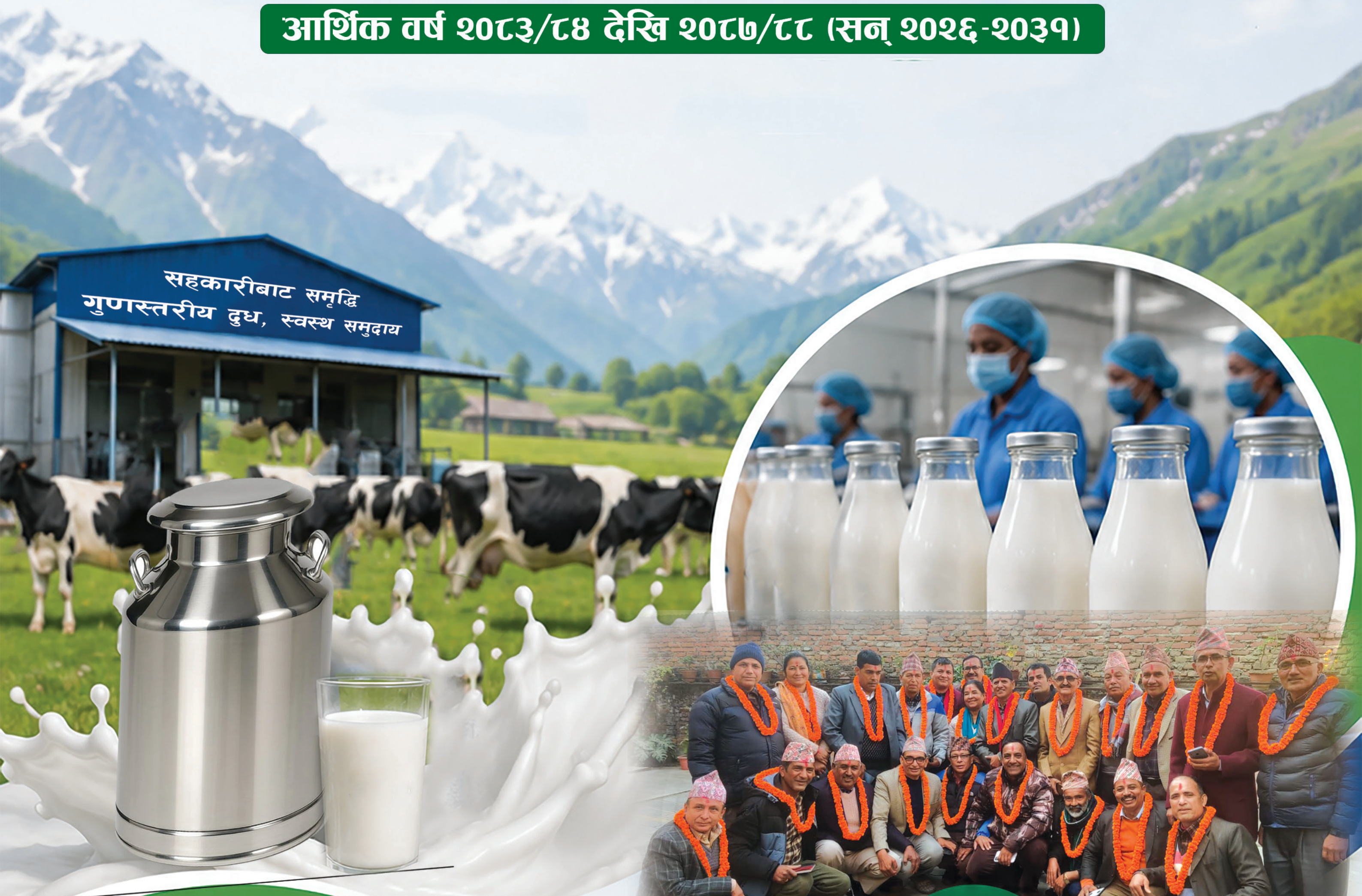

"दुधको खपत बढाऔं, अर्थतन्त्रलाई सबल बनाऔं"

२०८३ असार

आर्थिक सहयोग:

HEIFER PROJECT NEPAL | मिल्की वे कार्यक्रम

केन्द्रीय दुग्ध सहकारी संघ लिमिटेड नेपाल (CDCAN) को

पञ्चवर्षिय रणनीतिक योजना

आर्थिक वर्ष २०८३/८४ देखि २०८७/८८ (सन् २०२६-२०३१)

मिति: २०८३ असार

काठमाण्डौं महानगरपालिका वडा नम्बर ३१, मिनभवन, काठमाडौं

सम्पर्क:

फोन नम्बर: ०१-४७९७२४२,

इमेल: cdcan.ktm@gmail.com

वेबसाइट: www.cdcan.coop.np

आर्थिक सहयोग:

हेफर प्रोजेक्ट नेपाल, मिल्की वे कार्यक्रम

हार्दिक कृतज्ञता

केन्द्रीय दुग्ध सहकारी संघ लिमिटेड नेपाल (CDCAN), सहकारी ऐन, २०४८ लागु भएपछि देशभर स्थापित सबै दुग्ध उत्पादक सहकारी संस्थाहरूको केन्द्रीय स्तरको छाता संगठन हो । संघले देशका ६४ जिल्लाका १ हजार ७ सय भन्दा बढी दुग्ध उत्पादक सहकारी संघ/संस्थाहरू (३७ वटा जिल्ला दुग्ध उत्पादक सहकारी संघ) को प्रतिनिधित्व गर्दछ । एक घर एक सदस्यको आधारमा, केन्द्रीय दुग्ध सहकारी संघ लिमिटेड नेपाल (CDCAN) मा ६ लाख घर परिवार प्रत्येक्ष रूपमा आवद्ध छन् । वि.सं. २०४९ साल चैत्र २० गते (सहकारी दिवस) का दिन स्थापना भएको केन्द्रीय संघले स्थापना कालदेखि नै दुग्ध उत्पादक किसानहरुको हकहित तथा व्यवसाय प्रवर्द्धनमा पहल कदमी लिँदै आएको छ ।

संघले दुग्ध उत्पादक सहकारी संस्थाको नमुना विनियम तयार गरी देशका विभिन्न क्षेत्रमा सहकारी स्थापनाको लागि अभियान सञ्चालन गऱ्यो, जसको फलस्वरुप देशको ७७ वटा जिल्लामा समान रुपमा सञ्चालन गर्न सकिने थोरै व्यवसायहरु मध्ये दुग्ध व्यवसाय एक हो भनी स्थापित भएकोछ । हाल देशका ६४ जिल्लामा दुग्ध उत्पादक सहकारी संस्था सञ्चालनमा छन् भने केही सहकारीले डेरी उद्योग तथा व्यवसाय नै सञ्चालन गरिरहेकाछन् । पछिल्लो तथ्याङ्क अनुसार देशभर दैनिक करिब १२ लाख लिटर दूध सहकारी मार्फत औपचारिक बजारमा आउने गरेको छ ।

केन्द्रीय संघले नीति बनाएरै दूधमा प्रतिलिटर अनुदान उपलब्ध गराउन नेपाल सरकारलाई बहस पैरवी तथा अगुवाई गरेको छ । त्यस्तै पशुधन (सुरक्षण) बीमा कार्यक्रम नेपाल ल्याउन र कार्यान्वयन सुरु गराउन पहल गरेको हो । हरेक वर्ष जुन १ तारिखका दिनमा राष्ट्रिय दूध दिवस मनाउन सुरुवात पनि गरेको हो । गुणस्तरीय दूधको उत्पादन असल अभ्यास कार्यक्रम देशैभर लागु गर्न अगुवाई गरिरहेको छ । कच्चा दूधको मुल्य बृद्धिका लागि नेपाल सरकारसँग बहस पैरवी गरी किसानलाई उचित मुल्य दिलाउन सकिएको अवस्था छ । सरकारी तथा गैरसरकारी विभिन्न साझेदार निकायसँगको सहकार्यमा संघीय, प्रदेश तथा स्थानीय स्तरसम्म दुग्ध किसानको हकहितका लागि काम गरिरहेपनि व्यवस्थित तरिकाले गर्न नसकिएको हो की भन्ने महशुस गरी केन्द्रीय संघको संस्थागत सुदृढिकरण तथा सदस्य संघ/संस्थाहरुको क्षमता विकासका साथै किसानलाई प्रत्येक्ष लाभ दिलाउने काममा संघलाई अझ सक्रिय बनाउने उद्देश्यका साथ आगामी ५ वर्षका लागि रणनीतिक योजना निर्माण गरेका छौं ।

मिति २०८२ चैत २४ र २५ गते ललितपुरको गोदावरीमा आयोजित २ दिन अवधीको रणनीतिक योजना तर्जुमा कार्यशालाको मद्दतबाट आर्थिक वर्ष २०८३/८४ देखि आर्थिक वर्ष २०८८/८९ सम्मको पञ्चवर्षिय रणनीतिक योजना निर्माण भएको छ । कार्यशालामा सहभागी भई महत्वपूर्ण सुझाव, विचारहरु प्रदान गर्नु हुने सञ्चालक समिति, लेखा सुपरीवेक्षण समिति, जिल्ला दुग्ध उत्पादक सहकारी संघका अध्यक्ष तथा प्रतिनिधिहरु, कर्मचारीहरु प्रति आभारी छौं । त्यस्तै रणनीतिक योजना निर्माणका लागि आर्थिक सहयोग गर्ने हेफर प्रोजेक्ट नेपाल (एचपिएन), मिल्की वे कार्यक्रम, कर्मचारीहरु, प्राविधिक सहयोग गर्ने सर्वोदय नेपाल स्टडी एण्ड रिसर्च प्रा.लि.प्रति पनि आभार व्यक्त गर्दछौं ।

अम्मर बहादुर कुँवर
अध्यक्ष

संक्षेपहरुको सूची (List of Abbreviations)

CDCAN	Central Dairy Cooperative Association Nepal
केन्द्रीय संघ	केन्द्रीय दुग्ध सहकारी संघ नेपाल
MPC	दुग्ध उत्पादक सहकारी
DMPCU	जिल्ला दुग्ध उत्पादक सहकारी संघ
GDP	कुल गार्हस्थ उत्पादन
AGDP	कृषि कुल गार्हस्थ उत्पादन
MoALD	कृषि तथा पशुपन्छी विकास मन्त्रालय
CBS	केन्द्रीय तथ्याङ्क विभाग
WHO	विश्व स्वास्थ्य संगठन
NDDB	राष्ट्रिय दुग्ध विकास बोर्ड
APP	कृषि परिप्रेक्ष्य योजना
SANSAR	सर्वोदय नेपाल स्टडी एण्ड रिसर्च
ADS	कृषि विकास रणनीति
DDC	दुग्ध विकास संस्थान
GMP	असल उत्पादन अभ्यास
NDA	Nepal Dairy Association
DIA	Dairy Industries Association
NDDB	National Dairy Development Board
DLS	Department of Livestock Services

विषय सूची (Table of Contents)

हार्दिक कृतज्ञता क

संक्षेपहरूको सूची (List of Abbreviations) ख

परिच्छेद १: नेपालको दुग्ध क्षेत्रको योगदान र समिक्षा १

१.१ दूध उत्पादनको अवस्था र देशको आर्थिक विकासमा यसको योगदानः १

१.२ केन्द्रीय दुग्ध सहकारी संघ नेपाल (Central Dairy Cooperative Association Nepal, CDCAN): २

१.४ केन्द्रीय संघबाट सञ्चालित परियोजना तथा कृयाकलापहरुः ३

परिच्छेद २: रणनीतिक योजनाका कानूनी आधारहरु ५

२.१ सहकारी ऐन र सहकारी संस्था गठनः ५

२.२ सहकारी ऐन, २०७४ मा संघ गठनको व्यवस्थाः ५

२.३ कृषि विकास रणनीति सन् २०१५ देखि २०३५ः ५

२.४ राष्ट्रिय दुग्ध विकास नीति २०७८ः ६

परिच्छेद ३ : केन्द्रीय दुग्ध सहकारी संघको रणनीतिक योजनाको औचित्यः ७

परिच्छेद ४: रणनीतिक योजनाको लागि दुग्ध क्षेत्र एवं केन्द्रीय संघको समिक्षा तथा विश्लेषण ८

४.१ नेपालको दुग्ध क्षेत्रको विश्लेषण ८

४.२ केन्द्रीय दुग्ध सहकारी संघको विश्लेषण १०

परिच्छेद ५ : रणनीतिक योजनाको मुल्य मान्यता, परिकल्पना, ध्येय, लक्ष्य र उद्देश्य : १३

परिच्छेद ६: केन्द्रीय दुग्ध सहकारी संघको संरचनागत सुधार २५

६.१ संरचनात्मक सुधार (Structural Reforms) २५

६.२ नीतिगत सुधार (Policy Reforms) २६

६.३ कानुनी सुधार (Legal Reforms) २७

६.४ कर तथा प्रोत्साहन नीति (Taxation and Subsidy Policy) २८

६.५ क्रस-कटिङ सुधार (Cross-cutting) २८

६.६ अनुगमन तथा मुल्याङ्कन प्रक्रिया २८

६.७ प्रमुख रणनीतिक स्तम्भहरूः २९

६.८ रणनीतिक योजनाका प्राथमिकता तथा कार्यान्वयन वर्ष २९

परिच्छेद ७: कार्ययोजना तथा व्यवसायिक योजना ३०

परिच्छेद १: नेपालको दुग्ध क्षेत्रको योगदान र समिक्षा

१.१ दूध उत्पादनको अवस्था र देशको आर्थिक विकासमा यसको योगदानः

आर्थिक वर्ष २०८०। ०८१ (सन् २०२३/२४) को तथ्याङ्क अनुसार नेपालमा वार्षिक दूध उत्पादन २६,८३,८७४ मेट्रिकटन रहेको छ (पशु सेवा विभाग, २०८०/८१) । दैनिक औसत उत्पादन करिब ७४ लाख लिटर (७३,५३,०७० लिटर) रहेको छ भने वार्षिक प्रतिव्यक्ति उपभोग ९२ लिटर पुगेको छ र देशमा अनुपस्थित जनसंख्याको आधार मान्ने हो भने यो १०४ लिटर प्रति व्यक्ति वार्षिक पुगेको देखिन्छ ।

तालिका न. १ देशको कूल कृषि ग्राहस्थ्य उत्पादनमा पशुपन्छी क्षेत्र एवं दुग्ध क्षेत्रको योगदानः

क्र.सं.	कृषि तथा पशुपन्छी क्षेत्र	कूल कृषि गार्हस्थ उत्पादनको प्रतिशत
१	कृषि क्षेत्र	६५.९६००
२	पशुपन्छी क्षेत्र	२४.०१३१
(क)	कूल दूध उत्पादन	११.२३२५
(ख)	भैंसीको दूध उत्पादन	७.२८२४
(ग)	गाईको दूध उत्पादन	३.९५०१

(श्रोतः पशु सेवा विभाग, २०८०/८१)

त्यस्तै दूधको कूल उत्पादन मध्ये भैंसी र गाईको दूध उत्पादनको योगदान क्रमशः ५२.२५% र ४७.७५% (पशु सेवा विभाग, २०२३–२४) रहेको छ।

तालिका नं. २ नेपालमा वार्षिक दूध उत्पादन

क्र.सं.	दूध उत्पादन	परिमाण (लिटर)	उत्पादनको योगदान
१	दूधको कूल उत्पादन	२६,८३,८७४	१००%
१.१	गाईको दूध	१२,८१,७१८	४७.७५%
१.२	भैंसीको दूध	१४,०२,१५६	५२.२५%

(श्रोतः पशु सेवा विभाग, २०८०/८१)

नेपालका ५ लाखभन्दा बढी किसानहरु दुग्ध क्षेत्रमा संलग्न छन् । एक हजार सात सय (१,७००) भन्दा बढी दुग्ध उत्पादक सहकारी संस्थाहरु गठन भएका छन् र ती मध्ये ८ सय भन्दा बढी दुग्ध उत्पादक सहकारी केन्द्रीय संघमा आवद्ध भएका छन् । दूध उत्पादन र जनसंख्या तुलना गर्दा प्रतिव्यक्ति प्रतिवर्ष दूध उपभोगको अवस्था ९२ लिटर पुगेको देखिन्छ र विश्व स्वास्थ्य संगठनले सिफारिस गरिएको स्तर पनि करिब ९२ लिटर प्रति व्यक्ति प्रति वर्ष छ।

तालिका नं. ३ विश्व मानचित्रमा दूधको उत्पादनमा नेपालको योगदान (सन् २०२३/२४)

क्र.सं.	देशको नाम	दूधको वार्षिक उत्पादन (दश लाख मे.टन)	विश्वको दूध उत्पादनको तुलनामा प्रतिशत	वार्षिक प्रति व्यक्ति उपभोग (केजी)
	विश्व	९८२	१००%	१०९.५
१	भारत	२४५	२५%	८१.८०
२	अमेरिका	१०२	१०.३%	२३०.३२
३	चीन	४०.८	४.१५%	३२.३२
४	पाकिस्तान	६६.३	६.७५%	११४.३१
५	बंगलादेश	१०.७९	१.०९ %	७०.५१
६	नेपाल	२.६८३	०.२७३%	९२.०
७	श्रीलंका	०.५३७	०.०५५%	४६.७०

(विश्व तथ्यांक, २०२२)

हाल हाम्रो देशको दुग्ध क्षेत्रले विश्वको कूल दूध उत्पादनको ०.२७३ प्रतिशत योगदान गरिरहेको छ। औपचारिक क्षेत्र वा संगठित क्षेत्रले देशमा उत्पादन हुने कुल वार्षिक दूधको २०% हिस्सा ओगटेको छ। वार्षिक रुपमा लगभग १.१ मिलियन टन दूध प्रशोधन गरिन्छ। अनौपचारिक/घरायसी उपभोगः ८३-८५ % रहेको छ र औपचारिक क्षेत्र बिस्तारको आवश्यकता छ। त्यस्तै माग र आपुर्तिको अवस्थालाई हेर्दा आन्तरिक उत्पादनले करिब ८०% माग पुर्ति गर्छ र औसत दैनिक अभावः करिब ५.५ लाख लिटर रहेको छ। दूध उत्पादनमा मौसमी उतार-चढाव रहेको पाईन्छ। यसको अलावा उत्पादनको दृष्टिकोणले चुनौती समेत छन्। दाना तथा पशु आहारा लागत उच्च हुनु, भुक्तानी वक्यौता रहनु, कमजोर चिस्यान (शीत) श्रृङ्खला (Cold Chain), पशुरोग र जलवायु परिवर्तनको असर र दूधको बजार र मुल्य अस्थिरता जस्ता समस्याहरु कृषकले भोगेका छन्।

नेपालमा विशेष गरी गाई र भैंसीबाट दूध उत्पादन भइरहेको छ। पशु सेवा विभागको सन् २०२३/२४ को तथ्याङ्क अनुसार दूधालु भैंसीको संख्या १२,५१,३२३ (५४%) र दूधालु गाईको संख्या १०,६३,१८९ (४६%) गरी कूल दूधालु पशुहरुको संख्या २३,१४,५१२ रहेका छन्। दूध उत्पादन (सामान्य साना किसानहरूको औसत, सूचक): गाईहरू २.५-५ लिटर/दिन; भैंसीहरू ३-६ लिटर/दिन तर सुधारिएको प्रणालीमा सुधारिएका नश्लहरुले (क्रसब्रेडहरू) ले बढी उत्पादन दिन्छन्। पछिल्लो समय वार्षिक उत्पादन बृद्धि प्रतिवर्ष ४ प्रतिशतको क्रममा रहेको र प्रतिव्यक्ति दूध उपलब्धता/खपत प्रति वर्ष ७५-९५ लिटर (शहरी/ग्रामीण भिन्नताहरू) रहेको छ। औपचारिक प्रणालीमा प्रशोधित दूध (पाश्चराइजेसन/प्रशोधन) कुल उत्पादनको २०% छ र बाँकी अनौपचारिक कच्चा-दूध खपत वा स्थानीय बिक्री हो। पाउडर उत्पादन एवं आयात (होल/स्किम्ड दूध पाउडर): २०,०००-५०,००० टन/वर्ष रहेको छ र यसको उपयोग खासगरी मौसमी अभावलाई कम गर्न र औद्योगिक प्रयोगको लागि गर्ने गरिन्छ।

१.२ केन्द्रीय दुग्ध सहकारी संघ नेपाल (Central Dairy Cooperative Association Nepal, CDCAN):

केन्द्रीय दुग्ध सहकारी संघ लिमिटेड नेपाल दुग्ध सहकारीहरूको छाता संगठनको रूपमा वि.सं. २०४९ साल चैत्र २० गते (सहकारी दिवस) का दिन स्थापना भएको हो। संघले देशका ६४ जिल्लाका १ हजार ७ सय भन्दा बढी दुग्ध उत्पादक सहकारी संघ/संस्थाहरू (३७ वटा जिल्ला दुग्ध उत्पादक सहकारी संघ) को प्रतिनिधित्व गर्दछ। जसमा ६००,०००

सदस्य घरपरिवार छन् र यसमा ४३% महिला सदस्यहरु रहेका छन् । केन्द्रीय संघ औपचारिक रूपमा दुग्ध विकास संस्थान (Dairy Development Corporation, DDC) र राष्ट्रिय दुग्ध विकास बोर्ड (National Dairy Development Board, NDDB) मा प्रतिनिधित्व गर्दछ र प्रमुख सरकारी निकायहरूसँग सहकार्य गर्दछ । दुग्ध क्षेत्रको नीतिगत बहस तथा पैरवी गर्नुका साथै नीति निर्माण तथा कार्यान्वयनमा संघको भूमिका रहेकोछ र देशको साना दुग्ध किसानहरु (करीब ८० प्रतिशत) को प्रतिनिधत्व गर्दछ ।

संघले सदस्यहरूको लागि अनुगमन र क्षमता विकासका कार्यक्रमहरु सञ्चालन गर्ने गर्दछ । सदस्यहरूको अनुरोध अनुसार लेखा तथा कोष व्यवस्थापन, नेतृत्व तथा क्षमता विकास, सहकारी सुशासन, मर्मत सम्भार, असल पशुपालन (उत्पादन) अभ्यासहरू आदि सम्बन्धी तालिमहरू प्रदान गर्दै आएको छ । यसबाहेक, यसले सरकारी निकाय तथा वित्तीय संघ संस्थाहरुबाट सहुलियतपूर्ण ऋण लिन सदस्यहरूलाई सहयोग गर्दै आएको छ । यसले सहकारी र साना किसानहरूलाई लक्षित गरी पशुधन बीमा, उत्पादन लागत कम गराउने, गुणस्तरीय दूध तथा दुग्धजन्य पदार्थको उत्पादन, पोषणयुक्त आहारा व्यवस्थापन, अवलोकन भ्रमण र दुग्ध उपकरण वितरण सम्बन्धी गतिविधि सञ्चालन गर्दै आएको छ ।

देशभरका साना तथा मझौला उत्पादकहरूसँग सञ्जाल भएकोले संघको उत्पादक तथा उपभोक्ताहरूको हितको लागि प्रणाली व्यवस्थापन र सञ्जाल पुनर्गठन गर्ने जिम्मेवारी छ । हालैका वर्षहरूमा दूध तथा दुग्धजन्य पदार्थको उत्पादन उल्लेख्य बढेको छ । दुग्धजन्य पदार्थको बजारीकरण र भुक्तानी वक्यौताको मुद्दा किसानहरूका लागि प्रमुख समस्या बनेको छ । खुल्ला बजारका कारण वर्षेनी दूधको आयात पनि भइरहेको छ । कसिानको उतपादन लागत कम गराउँदै दूधको उत्पादन बृद्धि गर्नुका साथै उत्पादित दूधको बजारीकरणमार्फत समयमै किसानको भुक्तानी गराउनमा संघले यथाशक्य पहल गरिरहेको छ ।

१.३ केन्द्रीय संघको संरचनाः

केन्द्रीय संघमा २१ सदस्यीय (२ जना महिलासहित) सञ्चालक समिति, ३ सदस्यीय लेखा सुपरिवेक्षण समिति र ८ सदस्यीय सल्लाहकार समिति छ । संघको मुख्य कार्यालय काठमाण्डौं महानगरपालिका वडा नं. ३१, मिनभवन, काठमाडौंमा रहेको छ । हाल प्रबन्धकसहित ५ जना (२ पुरुष, ३ महिला) कर्मचारी कार्यरत छन् भने सरकारी तथा गैरसरकारी संघ संस्थासँगको साझेदारीमा विभिन्न परियोजना तथा कृयाकलापहरु पनि सञ्चालन भइरहेका छन् ।

क्र.सं.	पद विवरण	संख्या	
		पुरुष	महिला
१	सल्लाहकार समिति	८	०
२	सञ्चालक समिति	१९	२
३	लेखा सुपरिवेक्षण समिति	३	०
४	कार्यरत कर्मचारी	२	३
	जम्मा	**३२**	**५**

१.४ केन्द्रीय संघबाट सञ्चालित परियोजना तथा कृयाकलापहरुः

(१) हेफर प्रोजेक्ट नेपालको आर्थिक सहयोगमा सञ्चालित मिल्की वे कार्यक्रम केन्द्रीय संघको अहिलेको सबैभन्दा ठूलो र धैरै जिल्लाका दुग्ध उत्पादक सहकारी संघ, सहकारी संस्था र किसानको क्षमता अभिवृद्धि गर्ने परियोजना हो । लगानीको अभाव, कमजोर आनुवंशिकी, सीमित सीप र प्रविधिको कमजोर अवलम्बनले गर्दा कम उत्पादकत्व

मुख्य समस्याको रुपमा रहेको छ। जानकार किसानहरुले पनि वित्तीय अवरोध र पूँजीमा सीमित पहुँचको सामना गर्नु परेको छ। कमजोर नीतिगत वातावरण, गुणस्तरमा आधारित मुल्य निर्धारणको अभाव, सहकारी र दुग्धजन्य व्यवसायको सीमित क्षमता र अनिश्चित प्रतिफलले लगानीलाई निरुत्साहित गर्छ, जसले गर्दा कम उत्पादकत्व र लागत उच्च बनाउँछ। यी चुनौतीहरु सामना गरिरेहका साना किसान, सहकारी संघ संस्थालाई सीप, प्रविधि र पूँजीमा पहुँच बढाउँदै समग्र दुग्ध क्षेत्रको रुपान्तरणका लागि मिल्की वे कार्यक्रम केन्द्रीय संघमार्फत चितवन जिल्लाबाट कार्यान्वयन सुरु भई थप जिल्लाहरु तथा सहकारी संस्थाहरु हुँदै किसानसम्म पुगिरहेको छ।

(२) संयुक्त राष्ट्रसंघको खाद्य तथा कृषि संगठन (एफएओ) सँगको साझेदारीमा काभ्रेपलाञ्चोक जिल्लामा असल पशुपालन अभ्यास प्रवर्द्धन, साइलेज उत्पादन, सहकारी संस्था तथा दुग्ध किसानको क्षमता विकास लगायतका विभिन्न कार्यहरु भइरहेका छन्।

(३) विगतमा साना किसान र कृषि व्यवसायका लागि व्यवसायिक कृषि (कासा), क्यानेडियन सहकारी संघ (सीसीए), राष्ट्रमण्डल तथा विकास कार्यालय (एफसीडिओ) र स्विडीश अन्तर्राष्ट्रिय विकास सहयोग नियोग (सीडा), क्यानेडियन अन्तर्राष्ट्रिय अध्ययन तथा सहयोग केन्द्र (सेसी), वीनरक इन्टरनेशनल लगायतका अन्तर्राष्ट्रिय गैरसरकारी संघ संस्था तथा सहकारी विभाग, राष्ट्रिय दुग्ध विकास बोर्ड, बैकल्पिक उर्जा प्रवर्द्धन केन्द्र, प्रदेश दुग्ध विकास बोर्ड, बागमती प्रदेश सहकारी विकास बोर्ड, लगायतसँगको सहकार्यमा सहकारीको क्षमता विकास, लेखा व्यवस्थापन, तालिम गोष्ठि लगायतका कृयालकपाहरु सञ्चालन गर्दै आएको छ।

सारांशमा केन्द्रीय संघका प्रमुख गतिविधिहरूलाई निम्न पाँच बुँदामा अध्ययन गर्न सकिन्छ :

१) दुग्ध सहकारीहरूको संस्थागत सुदृढीकरण

२) नीति, पैरवी र दुग्ध क्षेत्रको नेतृत्व

३) दुग्ध विकास परियोजनाहरूको कार्यान्वयन

४) क्षमता विकास र

५) किसान समर्थन मूल्य श्रृङ्खला र बजार प्रणाली सुधार।

परिच्छेद २: रणनीतिक योजनाका कानूनी आधारहरू

२.१ सहकारी ऐन र सहकारी संस्था गठनः

सहकारी ऐन, २०४८ (सन् १९९२) नेपालको सहकारी अभियानमा प्रमुख सफलता थियो । यसले ग्रामीण क्षेत्रका गरिबमध्ये गरिब जनताको आर्थिक अवस्था सुधारका लागि कार्यक्रमहरू कार्यान्वयन गर्न धेरै प्रावधानहरू सिर्जना गर्‍यो । सहकारी सिद्धान्त अनुरूप आफ्ना सदस्यहरूको आर्थिक तथा सामाजिक विकासको लागि सेवा तथा सुविधा पुर्‍याउने उद्देश्यले संघ संस्था गठनको बाटो खुलाएको थियो । सहकारी ऐन, २०४८ ले सर्वप्रथम सहकारी सिद्धान्तहरूलाई स्वीकार गरेको थियो । सहकारी संस्था, संघको स्थापना र सहकारी मूल्य, मान्यता र सिद्धान्तहरूलाई व्यवहारमा लागू गर्न कानुनी आधार प्रदान गरेको थियो । पछिल्लो समय सहकारी ऐन, २०७४ द्वारा अघिल्लो ऐन प्रतिस्थापन भएको छ । नयाँ सहकारी ऐन, २०७४ ले दूध उत्पादक सहकारी र अन्य सहकारी संघ संस्थाहरूको नियमन तथा व्यवस्थापन गर्दछ ।

२.२ सहकारी ऐन, २०७४ मा संघ गठनको व्यवस्थाः

सहकारी सिद्धान्त अनुरूप सदस्यहरूको आर्थिक तथा सामाजिक विकासको लागि सेवा र सुविधा प्रदान गर्ने उद्देश्यले सहकारीको रूपमा संघ वा समाज गठन र समावेश गर्न सकिन्छ । सहकारी ऐन, २०७४ परिच्छेद १ को दफा २ खण्ड (ब) 'संघ' भन्नाले दफा (१५) बमोजिम दर्ता भएको जिल्ला विषयगत सहकारी संघ, जिल्ला सहकारी संघ, प्रदेश विषयगत सहकारी संघ, प्रदेश सहकारी संघ, केन्द्रिय विषयगत सहकारी संघ र विशिष्टीकृत सहकारी संघ सम्झनु पर्छ र सोही शब्दले सोही दफा बमोजिम दर्ता भएको राष्ट्रिय सहकारी महासंघ समेत जनाउँछ भनि उल्लेख गरेको छ ।

परिच्छेद २ दफा (४) मा जिल्ला विषयगत सहकारी संघ गठनको व्यवस्था छ भने दफा (६) मा प्रदेश विषयगत सहकारी संघ गठनको व्यवस्था छ । दफा (८) मा केन्द्रीय विषयगत सहकारी संघ गठनको प्रावधान छ । जसमा सहकारी ब्यवसायको विकास, प्रवर्द्धन र बजारीकरण लगायतका कार्यमा टेवा पुर्‍याउन दफा १५ बमोजिम दर्ता भएका कम्तीमा सात वटा जिल्लाका ५१ वटा विषयगत सहकारी संस्थाहरु वा विषयगत सहकारी संघहरु मिलि आफ्नो विषयको केन्द्रीय विषयगत सहकारी संघ गठन गर्न सक्नेछन् । तर त्यसरी संघ गठन गर्दा विषयगत जिल्ला सहकारी संघहरु वा विषयगत प्रदेश सहकारी संघहरु प्रत्येकको ५०% बढी संघहरु समाबेश गरिएको हुनु पर्ने व्यवस्था छ ।

ऐनको दफा (२१) मा कारोबार, ब्यवसाय, उद्योग वा परियोजना संचालन गर्न सक्ने प्रावधान छ । उपदफा (१) मा दफा १५ बमोजिम दर्ता प्रमाणपत्र प्राप्त गरेपछि संस्था वा संघले दफा २४ बमोजिम उद्देश्य प्राप्तिका लागि यस ऐनले विनियमको अधीनमा रही आबश्यक कारोवार, व्यवसाय, उद्योग वा परियोजना संचालन गर्न सक्नेछन् ।

२.३ कृषि विकास रणनीति सन् २०१५ देखि २०३५:

कृषि विकास रणनीतिले दुग्ध क्षेत्रलाई द्रुत गतिमा बढ्दो र शीर्ष पाँच कृषि उत्पादनहरू मध्ये एकको रूपमा सूचीबद्ध गरेको छ । यो क्षेत्रले कृषि उत्पादनमा धान पछि दोस्रो ठूलो वस्तुको रुपमा योगदान गरेको भनिएको छ । चालू १६ औं पञ्चवर्षीय योजनाले दूध उत्पादन, दुग्ध जन्य पदार्थको उत्पादन र बजारीकरणमा मात्र जोड दिएको छैन, यसले दूधको गुणस्तर र निर्यातको सम्भावना सुधार गर्न महत्व दिएको छ ।

२.४ राष्ट्रिय दुग्ध विकास नीति २०७८:

दुग्ध क्षेत्रमा प्रमाण (आधारित निर्णय प्रक्रियालाई समर्थन गर्न व्यवस्थित तथ्याङ्क सङ्कलन, विश्लेषण र प्रसार सुनिश्चित गर्ने । मूल्य प्रवृत्ति, माग (आपूर्ति, गतिशीलता र आयात (निर्यात तथ्याङ्क सहित दुग्ध बजारको नियमित अनुगमन र विश्लेषण गर्न एक संरचित संयन्त्र स्थापना गर्ने परिकल्पना गरेको छ ।

सुधारका लागि रणनीतिक मुद्दाहरू:

- दूध उत्पादनको लागि पशु नश्ल गुणस्तर र आनुवंशिकी सुधार ।
- व्यावसायिक दुग्ध उत्पादनलाई प्रवर्द्धन ।
- दाना र पशु आहारा प्रणालीलाई सुदृढ पार्ने ।
- बजारीकरणका अनौपचारिक क्षेत्रलाई औपचारिक बनाउने ।
- सहकारी बजार प्रणालीलाई सुदृढ पार्ने ।
- कोल्ड चेन र संचयको विकास गर्ने ।
- मूल्य अभिवृद्धि, प्रशोधन उद्योगहरूलाई प्रवर्द्धन गर्ने ।
- दुग्ध उत्पादनहरूको विविधीकरण गर्ने ।
- गुणस्तर मापदण्ड र प्रमाणीकरणमा सुधार गर्ने ।
- संस्थागत सुदृढीकरण र सहकारीहरूको क्षमता विकास निर्माण र नीति कार्यान्वयनलाई सुदृढ बनाउने
- सार्वजनिक निजी सहकारी साझेदारीलाई बढावा दिने ।

२.५ नेपाल सरकार, कृषि तथा पशुपन्छी विकास मन्त्रालय, पशु सेवा विभागले दूध तथा दुग्धजन्य पदार्थको उत्पादन तथा बजारीकरणमा तीव्रतर विकास गरी देशलाई यस क्षेत्रमा आत्मनिर्भर बनाउन निर्धारण गरेका चार स्तम्भहरु निम्नानुसार रहेका छन् :

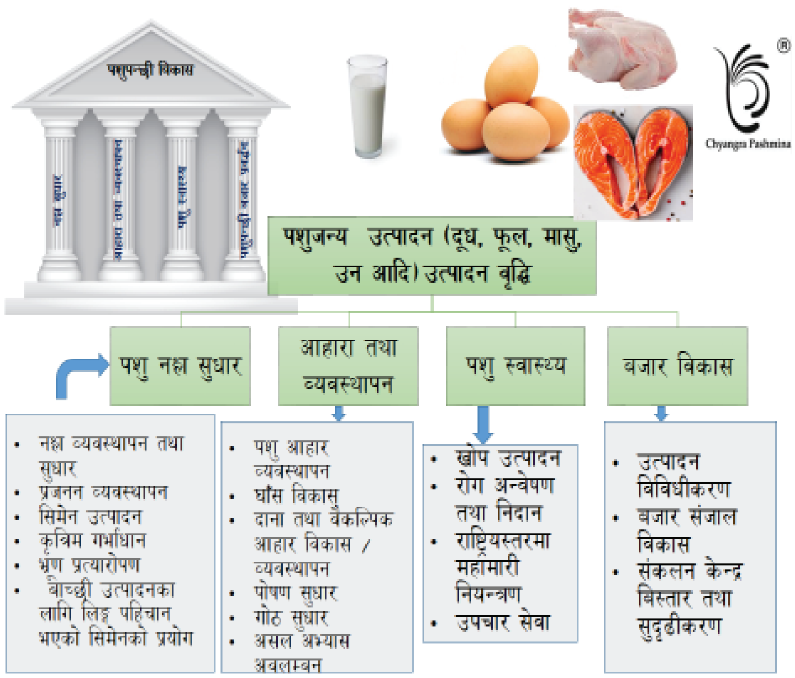

परिच्छेद ३ : केन्द्रीय दुग्ध सहकारी संघको रणनीतिक योजनाको औचित्यः

संगठन, नीति, पैरवी र समग्र विकास सम्बन्धी विषय **(Organization, Policy, Lobbying and over all development)**	**व्यापार र बजारसँग सम्बन्धित विषय** **(Market & Business)**	**क्षमता विकाससँग सम्बन्धित विषय** **(Capacity Building)**
• दुग्ध उत्पादक सहकारी संघ र संस्थाहरूको सशक्तीकरण गर्दै किसानहरूको आर्थिक, सामाजिक तथा सांस्कृतिक रूपान्तरण गर्ने • दुग्ध क्षेत्रको नीति, प्रविधि र प्रवर्द्धन मार्फत समग्र विकास गर्ने • जिल्ला दुग्ध उत्पादक सहकारी संघलाई सक्रिय र व्यवीसथत बनाउन योजना निर्माण गर्ने • आगामी ५ वर्षको रणनीतिक योजना (Strategic Plan) निर्माण गर्ने • सबै सरोकारवालाहरु (NDDB, DDC, DIA, NDA आदि) लाई समेट्ने नीति तथा योजना बनाउने • दुग्ध क्षेत्रलाई आत्मनिर्भर बनाउने र देश विकासमा योगदान गर्ने • सहकारी व्यवस्थापनलाई प्रभावकारी बनाउने • संस्थामा राजनीतिक प्रभावलाई न्यून गर्ने • सशक्त नेतृत्व विकास गर्ने • डिजिटल सूचना प्रणाली (सूचना प्रवाह) को प्रयोग बढाउने • दीर्घकालीन रणनीतिक योजना बनाउने	• दूध तथा दुग्धजन्य उत्पादनको लागत घटाउने प्रविधि अबलम्बन गर्ने • बजार सुनिश्चितता गर्ने • किसानलाई समयमै उचित मूल्य प्राप्त हुने व्यवस्था गर्ने • गुणस्तरमा आधारित मूल्य निर्धारण नीति तथा कार्यान्वयनमा सहजीकरण • सहकारीबीच स्वस्थ प्रतिस्पर्धा र बजार व्यवस्थापन सुधार गर्ने • व्यवसायिक योजना निर्माण गर्ने • उत्पादन र बजारीकरणमा नयाँ प्रविधि प्रयोग गर्ने • साना किसानलाई प्रोत्साहन गर्ने • दुग्ध व्यवसायलाई लाभदायक बनाउने • उत्पादन वृद्धि र बजार बिस्तार गर्ने • किसानमैत्री योजना निर्माण र कार्यान्वयनमा सहजीकरण	• किसान तथा सहकारी संघ संस्थाको क्षमता विकास गर्ने • योजना निर्माण र कार्यान्वयन गर्ने सीप विकास गर्ने • सहकारी सञ्चालन सम्बन्धी ज्ञान (ऐन, नियम) सुधार गर्ने • नेतृत्व विकास गर्ने • प्रविधिमैत्री ज्ञान सीपको विकास गर्ने • कार्ययोजना बनाउने र लागू गर्ने दक्षता विकास गर्ने • सिकाइबाट व्यावहारिक परिवर्तन ल्याउने • समन्वय (सरकार, सरोकारवाला) गर्ने क्षमता विकास गर्ने

परिच्छेद ४: रणनीतिक योजनाको लागि दुग्ध क्षेत्र एवं केन्द्रीय संघको समिक्षा तथा विश्लेषण

४.१ नेपालको दुग्ध क्षेत्रको विश्लेषण

क) दुग्ध क्षेत्रको विश्लेषण (SWOT Analysis)

शीर्षक	विवरण
सबल पक्ष (Strengths)	१. देशभरि छरिएर रहेका कृषकहरूबाट उत्पादन र संकलनमा सहजता तथा सम्भावना (कच्चा पदार्थको सहज उपलब्धता) २. थोरै लगानीमा व्यवसाय सञ्चालन गर्न सकिने ३. रोजगारी सिर्जना हुने ४. प्राकृतिक स्रोतहरूको उपयोग र उच्च सम्भावना
कमजोर पक्ष (Weaknesses)	१. बजारको अभाव २. गुणस्तरीय कच्चापदार्थको अभाव ३. भुक्तानी सम्बन्धी समस्या (भुक्तानी वक्यौता) ४. ढुवानीमा कठिनाइ ५. प्रविधि र दक्ष जनशक्तिको अभाव
अवसर (Opportunities)	१. रोजगारीका अवसरहरू बृद्धि हुने २. उत्पादित दुग्ध पदार्थहरूको निर्यातको सम्भावना ३. सरकारी तथा गैरसरकारी संघ संस्थाहरुसँग समन्वय र सहकार्य ४. नयाँ-नयाँ प्रविधिको प्रयोग
जोखिम (Threats)	१. युवा पुस्तालाई पशुपालन व्यवसायमा आकर्षित गर्न नसक्नु २. पशुरोगको प्रकोप तथा महामारी (प्राकृतिक प्रकोप) ३. अव्यवस्थित बजार, स्थायी सरकार र नीतिनिर्माणको अभाव

ख) दुग्ध क्षेत्रको PESTLE विश्लेषण:

शीर्षक	विवरण
राजनीतिक (Political)	१. दुग्ध क्षेत्रलाई कम प्राथमिकता दिइनु २. राजनीतिक गतिविधिले बजारमा असर पार्नु ३. विषयविज्ञलाई नियुक्तिमा प्राथमिकता नदिनु ४. प्रोत्साहन कार्यक्रम प्रभावकारी रूपमा लागू नहुनु
आर्थिक (Economic)	१. परियोजनामा पर्याप्त लगानी नहुनु २. सानो लगानीबाट जीविकोपार्जन सम्भव हुनु ३. निर्यातबाट कुल गार्हस्थ उत्पादन (जिडीपी) मा योगदान
सामाजिक (Social)	१. नेतृत्व तथा व्यक्तित्व विकासमा सहयोग २. गुणस्तरीय दुग्ध पदार्थको पहुँच ३. सामाजिक सद्भावमा वृद्धि
प्रविधि (Technology)	१. सूचना प्रवाहमा सहजता २. कम लागतमा उत्पादन सम्भव ३. सेवामा छिटोपन
कानुनी (Legal)	१. अनावश्यक करहरू २. सहकारी सञ्चालनमा कानुनी जटिलता ३. दुग्ध नीति प्रभावकारी रूपमा लागू नहुनु
वातावरणीय (Environmental)	१. उत्पादनमा असर २. ढुवानी तथा बजारमा असर ३. पशुमा रोग संक्रमणको जोखिम

४.२ केन्द्रीय दुग्ध सहकारी संघको विश्लेषण

क) केन्द्रीय दुग्ध सहकारी संघको विश्लेषण (SWOT Analysis)

श्रेणी	बुँदाहरु
सबल पक्ष (Strengths)	१. पशुपालन व्यवसायमा किसानहरुको आकर्षण २. बस्तु तथा सेवाको पहुँचमा सुधार ३. ग्रामीण अर्थतन्त्रमा टेवा र रोजगारीको सृजना ४. दूधको गुणस्तरमा सुधार ५. तालिम तथा शिक्षा एवं महिला सशक्तिकरण ६. राज्यका विभिन्न निकायसँग पहुँच र राष्ट्रिय स्तरको परिचय ७. सरोकारवालाहरुसँगको समन्वय र सहकार्य ८. एक हजार ७ सय भन्दाबढी दुग्ध सहकारी संघ संस्थाको सञ्जाल ९. पशुबीमा व्यवस्थापन
सुधार गर्नुपर्ने पक्ष (Weaknesses)	१. प्रविधि मैत्री हुनु पर्ने २. सुशासनमा सुधार ३. दक्ष जनशक्ति र नेतृत्वका लागि क्षमता अभिबृद्धि ४. गुणस्तर र आधुनिकीकरण ५. उत्पादन तथा प्रशोधन क्षेत्र बिस्तारमा अभाव ६. सहकारी संघ संस्थाको क्षमता विकास र सुदृढीकरण ७. उन्नत नश्लका पशुहरुको विकास र प्रवर्द्धन ८. दूधको मुल्यमा एकरुपता र समय सापेक्ष बृद्धि ९. तथ्याङ्क संकलन तथा व्यवस्थापन १०. दूधको उत्पादन लागत न्यूनीकरण ११. उत्पादनमा अधारित अनुदान १२. सहकारीमार्फत पशुधन सुरक्षण १३. नियामक निकायहरुको कार्यमा एकरुपता

अवसर **(Opportunities)**	१. दूधजन्य पदार्थको बजारको राम्रो सम्भावना २. नेतृत्व विकासको अवसर ३. आयात प्रतिस्थापन र निर्यात प्रवर्द्धन ४. रोजगारी श्रृजना र गरिबी न्यूनीकरण ५. पशुपालन र दूध व्यवसायप्रति युवा जनशक्तिको आकर्षण ६. व्यवसायिक पशुपालनका लागि उपयुक्त वातावरण ७. सहयोगी निकाय तथा नेपाल सरकारबाट प्राप्त अनुदान कार्यक्रम ८. सहकारी लोगोसहित दुग्धजन्य पदार्थको ब्राण्डिङ्ग ९. सरकारी तथा गैरसरकारी निकायसँगको समन्वय र सहकार्य १०. उत्पादन बृद्धि र गुणस्तर ११. उद्योग तथा व्यवसाय सञ्चालन १२. दुग्ध क्षेत्रको विकास तथा नवप्रवर्तनका लागि तालिम तथा अनुसन्धान १३. जलवायु अनुकुल पशुपालन अभ्यास बिस्तार
जोखिम **(Threats)**	१. लागतका आधारमा मूल्य निर्धारण नहुनु २. युवा जनशक्तिलाई पशुपालन र दूध व्यवसायमा आकर्षित गर्न नसक्नु ३. पशुपालन क्षेत्रमा जलवायु परिवर्तनको असर ४. दुग्धजन्य पदार्थको अवैध आयात ५. दूधको गुणस्तर तथा शुद्धतामा कमी ६. प्राकृतिक प्रकोप, रोग व्याधी ७. खोरेतमुक्त क्षेत्र घोषणा गर्ने नीति तथा कार्यक्रम व्यवस्था ८. भौगोलिक विकटताले पहुँचमा समस्या ९. जलवायु परिवर्तन

ख) केन्द्रीय दुग्ध सहकारी संघका PESTLE विश्लेषण:

राजनीतिक प्रभाव	१. राजनीतिक अस्थिरता २. स्थिर, स्पष्ट नीति तथा मापदण्डको अभाव ३. सहकारी ऐन नियमहरूको पटक पटक संशोधन
आर्थिक पक्ष	१. आफ्नै नियमित आयस्रोत नहुनु २. वार्षिक बजेट तथा कार्यक्रम कार्यान्वयनमा कमी ३. स्रोतको पहिचान, व्यवस्थापन र दिगोपना ४. व्यवसाय सञ्चालन ५. सरकारसँगको प्रत्येक्ष आर्थिक सहकार्यको कमी
सामाजिक	१. सामाजिक उत्तरदायित्व वहन गर्नु २. नेतृत्व विकास तथा लैङ्गिक समावेशीकरण ३. जीवनस्तरमा सुधार ४. प्रत्यक्ष अप्रत्यक्ष रोजगारी सिर्जना ५. सामूहिक निर्णय ६. सुशासन ७. साझेदारी तथा सहकार्यको भावना
प्रविधि	१. आधुनिक प्रविधिको प्रयोग २. सदस्यलाई प्रविधिमैत्री बनाउनु ३. सरल संरचना र प्रक्रियालाई छिटोछरितो बनाउने
कानून	१. स्पष्ट कानूनी व्यवस्थाको कमी २. सहकारीमार्फत उद्योग सञ्चालनका कानूनी बाधा ३. नियामक निकायको बुझाइमा एकरुपता नहुनु ४. कानूनसम्मत अनुगमन तथा पृष्ठपोषण
वातावरणीय प्रभाव	१. जलवायु परिवर्तन २. प्राकृतिक प्रकोप र रोगव्याधी ३. मौसम अनुसार दुग्धजन्य पदार्थको उत्पादनमा उतारचढाव

परिच्छेद ५ : रणनीतिक योजनाको मुल्य मान्यता, परिकल्पना, ध्येय, लक्ष्य र उद्देश्य :

खण्ड (Section)	**विवरण** (Description)
१. परिकल्पना (Vision)	आत्मनिर्भर, गुणस्तरीय र प्रतिस्पर्धी दुग्ध सहकारी क्षेत्रको निर्माण
२. ध्येय (Mission)	सहकारी प्रणालीमार्फत दुग्ध उत्पादक किसानहरूको दिगो तथा उच्च आय वृद्धि गर्दै गुणस्तरीय दूध तथा दुग्धजन्य पदार्थको उत्पादन, प्रशोधन तथा प्रभावकारी बजारीकरण
३. मूल्य मान्यता (Core Values)	१. **सहकारी एकता र सहकार्यः-** सहकारीहरू बीच समन्वय र साझेदारीलाई प्रवर्द्धन गर्ने । २. **किसान केन्द्रित नवप्रवर्तन र विकासः-** किसानको आवश्यकता अनुसार नयाँ प्रविधिको विकास र अभ्यासलाई प्रोत्साहन गर्ने । ३. **सूशासनः-** सबै गतिविधि र व्यवस्थापनमा पारदर्शिता, जवाफदेहिता र उत्तरदायित्व कायम गर्ने । ४. **महिला तथा युवाको सहभागिताः-** महिला र युवालाई सहकारीको निर्णय प्रक्रिया र नेतृत्वमा सक्रिय रूपमा सहभागी गराउने । ५. **जलवायु मैत्री दिगोपन तथा पशु कल्याणः-** जलवायुमैत्री अभ्यास अपनाउँदै पशु स्वास्थ्य र पशुकल्याणलाई प्राथमिकता दिने ।
४. लक्ष्य (GOAL)	• किसानको आम्दानी ३०% ले बृद्धि र सेवा बिस्तार • दूध संकलन ५०% ले बृद्धि र गुणस्तर बिस्तार तथा सुनिश्चित गर्ने • प्रशोधन क्षमता ७५% र मूल्य अभिबृद्धि तथा पशुजन्य उत्पादनको हिस्सा ३५% ले बढाउने • तीन बर्ष भित्र सुशासन र वित्तीय म्यानुएल बनाई सहकारी सुशासन, पारदर्शिता र वित्तीय दिगोपना सुदृढ गर्ने • समावेशीता (सम्भव भएसम्म महिला ३३% र युवाहरू ३०%) र मानव पूँजी विकास प्रवर्द्धन गर्ने • मुख्य ५ दुग्धजन्य पदार्थको बजार पहुँच र ब्रान्ड विकास सुधार गर्नु • डाटा प्रणाली, ट्रेसबिलिटी र बिस्तारित सेवाहरू आधुनिकीकरण गर्ने • सशक्त केन्द्रीय दुग्ध सहकारी संघ • किसानको जीवनस्तर सुधार • दुग्ध आयातमा कमी • प्रतिस्पर्धी र दिगो दुग्ध क्षेत्र • दुग्ध पदार्थहरुको निर्यात बढाउने

५. आर्थिक श्रोत	**स्रोतहरू:** • सदस्य शुल्क, सेवा शुल्क, विज्ञापन शुल्क, सरकारी अनुदान • विकास साझेदार, सार्वजनिक-निजी-सहकारी साझेदारी • व्यवसाय सञ्चालन • प्रकाशन तथा वितरण • शिक्षा, तालिम तथा अनुसन्धान
६. उद्देश्य (Objectives)	उद्देश्य १: उत्पादन तथा उत्पादकत्व बृद्धि तथा लागत न्यूनीकरण उद्देश्य २: संस्थागत क्षमता तथा सुशासन सुदृढीकरण उद्देश्य ३: सहकारी र किसानको क्षमता विकास उद्देश्य ४: दूध गुणस्तर सुधार र मूल्य अभिवृद्धि उद्देश्य ५: बजार विकास र व्यापार प्रवर्द्धन उद्देश्य ६: नीति, पैरवी र साझेदारी विकास उद्देश्य ७: दिगोपन, जलवायु अनुकुलन र पशु कल्याण

६. उद्देश्य अनुसारको रणनीतिहरु:

उद्देश्य १: उत्पादन तथा उत्पादकत्व बृद्धि तथा लागत न्यूनीकरण

(१) नश्ल सुधार तथा उन्नत नश्लको प्रवर्द्धन

(२) घाँसमा आधारित पशुपालन अभ्यास प्रवर्द्धन

(३) पशु स्वास्थ्य, रोग नियन्त्रण तथा पशु शिविर सञ्चालन

(४) आधुनिक प्रविधि (चिस्यान श्रृङ्खला, डिजिटल प्रणाली) को प्रवर्द्धन

उद्देश्य २: संस्थागत क्षमता तथा सुशासन सुदृढीकरण

(१) सहकारी सुशासन, पारदर्शिता र वित्तीय दिगोपना सुदृढ गर्ने

(२) डाटा प्रणाली, पहिचान पद्धती (ट्रेसबिलिटी) र बिस्तारित सेवाहरू आधुनिकीकरण गर्ने

(३) विनियम र कार्यविधि अद्यावधिक गर्ने

(४) नेतृत्व तथा सुशासन तालिम सञ्चालन गर्ने

(५) अनुगमन तथा मूल्याङ्कन उपसमिति गठन तथा परिचालन

(६) संघको प्रशासनिक क्षमता अभिवृद्धि तथा कर्मचारी क्षमता अभिवृद्धि

(७) सदस्यता बिस्तार र देशभरका दुग्ध उत्पादक सहकारी संघ संस्थालाई केन्द्रीय संघमा आवद्ध गराउने अभियान

(८) सदस्यता प्रोत्साहन नीति (Benefit Packages) बनाई कार्यान्वयन गर्ने

(९) केन्द्रीय संघमा आवद्ध सहकारीको अनुपातका आधारमा (जस्तैः ५ वटा संस्था बराबर एकजना प्रतिनिधि) जिल्लाबाट छनोट भई प्रतिनिधिको रुपमा केन्द्रीय संघमा आउने व्यवस्थाका लागि पहल गर्ने

(१०) अवलोकन भ्रमण तथा अनुभव आदान प्रदान

उद्देश्य ३ः सहकारी र किसानको क्षमता विकास

(१) सहकारी र किसानको क्षमता विकास, डिजिटल व्यवस्थापन प्रणाली र सुशासन प्रवर्द्धन गर्ने

(२) किसानका लागि तालिम तथा प्राविधिक सेवामा जोड दिई दुग्ध क्षेत्रमा महिला र युवा सहभागिता बढाउने

(३) सहुलियतपूर्ण ऋण तथा बीमा सुविधामा बिस्तारमा सहजीकरण गर्ने

(४) किसानको आम्दानी बृद्धि र सेवा बिस्तार (परिवारको औसत दुग्ध व्यवसायबाट आम्दानी ५ वर्षमा +३०%)

(५) समावेशीता (महिला र युवाहरू) र मानव पूँजी विकास प्रवर्द्धन गर्ने

(६) तालिम कार्यक्रम तथा तालिम सामग्री विकास

(७) दुग्ध तालिम तथा अनुसन्धान केन्द्र स्थापना (Dairy Training & Research Institute)

(८) युवा तथा महिला उद्यमशीलता विकास गर्ने

उद्देश्य ४ः दूध गुणस्तर सुधार र मूल्य अभिवृद्धि

(१) राष्ट्रिय तथा अन्तराष्ट्रिय मापदण्डहरु जस्तैं ISO/GHP/GMP/HACCP लागू गर्ने र चिस्यान श्रृंखला (Cold Chain Development) विकास गर्ने

(२) दूधको गुणस्तर सुधारका लागि क्षमता विकास, बहस, पैरवी तथा वकालत गर्ने (दूध संकलन केन्द्रमा परीक्षण उपकरण)

(३) दूध गुणस्तर परीक्षण प्रवर्द्धन (फ्याट, SNF, Protein ,TVC आदि)

(४) चिस्यान तथा प्रशोधन केन्द्र स्थापना र सञ्चालनमा सहजीकरण

(५) गुणस्तरमा आधारित मूल्य निर्धारणमा पहल गर्ने

(६) अनुगमन प्रणालीको विकास गर्ने

(७) असल उत्पादन अभ्यासको प्रवर्द्धन गर्ने

(८) खोरेतमुक्त क्षेत्र घोषणाका लागि सरकारलाई आवश्यक सहयोग गर्ने

उद्देश्य ५ः बजार विकास र व्यापार प्रवर्द्धन

(१) दुग्धजन्य पदार्थ विविधीकरण (दही, घ्यू, पनीर, आईसक्रिम, चीज, धुलो दूध) का लागि प्रोत्साहन गर्ने

(२) दुग्धजन्य पदार्थको ब्रान्डिङ र प्याकेजिङमार्फत बजारिकरणमा सहजीकरण गर्ने

(३) नयाँ बजारको खोजी तथा निर्यात प्रवर्द्धन गर्ने

(४) मूल्यश्रृंखलामा अधारित उत्पादनको हिस्सा बढाउने

(५) दुग्ध बजार अध्ययन तथा अनलाइन बिक्री प्रणालीको विकास गर्ने

(६) अन्तर सहकारी बजार प्रणाली विकास

(७) सरकारी, गैरसरकारी, सहकारी तथा निजी क्षेत्रबीचको साझेदारी

(८) दुग्ध पदार्थ खपतका नयाँ क्षेत्रहरु पहिचान र बिस्तारः (हवाइ यात्री, सुरक्षा निकाय, सरकारी क्यान्टिन, विद्यार्थी आदि)

(९) राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय डेरी प्रदर्शनी तथा सम्मेलनको आयोजना र सहभागिता

(१०) श्रव्यदृश्य सामग्री निर्माण तथा प्रकाशन प्रसारण

उद्देश्य ६: नीति, पैरवी र साझेदारी विकास

(१) संघीय, प्रदेश र स्थानीय सरकारसँग नीति संवाद एयष्अिथ म्ष्बयिनगभ (एक पालिका एक प्रशोधन केन्द्र)

(२) रणनीतिक तथा व्यवसायीक योजना निर्माण तथा कार्यान्वयन

(३) जिल्ला संघ तथा दुग्ध उत्पादक सहकारी संस्थाको रणनीतिक योजना निर्माणमा सहजीकरण

(४) आवश्यकताका आधारमा बहस, पैरवी तथा वकालत गर्ने

(५) सरकारी निकाय, गैरसरकारी संघ संस्था, विश्वविद्यालय, अनुसन्धान संस्था, निजी क्षेत्रसँग साझेदारी गर्ने

(६) बहुसराकारवाला निकायबीचको छलफल, अन्तरक्रिया तथा समन्वयात्मक बैठक

उद्देश्य ७: दिगोपन, जलवायु अनुकुलन र पशु कल्याण

(१) दिगो पशुपालन व्यवसायका लागि प्रोत्साहन

(२) जलवायु-अनुकूल (जलवायु मैत्री) पशुपालन अभ्यासलाई प्रवर्द्धन गर्ने

(३) प्राकृतिक प्रकोप तथा महामारीबाट हुने क्षति न्यूनीकरणका कार्यहरु गर्ने

(४) सहकारीमार्फत पशुधन सुरक्षण (बीमा) कार्यमा सहजीकरण गर्ने

(५) मलमुत्र व्यवस्थापन र बायोग्यास उत्पादनमा प्रवर्द्धन गर्ने

(६) पालिकास्तरमा महामारी प्रतिकार्य योजना निर्माण तथा कार्यान्वयनमा सहजीकरण

(७) पशु कल्याणको नीति निर्माण तथा कार्यान्वयनका लागि बहस, पैरवी गर्ने

७. रणनीतिक योजनाको संक्षिप्त लजिकल फ्रेमवर्क

Logical Framework Matrix

Goal (दीर्घकालीन लक्ष्य)	**Indicators (सूचक)**	**Means of Verificaion (प्रमाण तथा स्रोत)**	**Assumptions (पूर्वधारणा)**
(प्रमाण तथा स्रोत) **Assumptions (पूर्वधारणा)** **परियोजनाको उद्देश्य** (१) दूध उत्पादन वृद्धि, लागत न्यूनीकरण, गुणस्तर सुधार र मूल्य अभिवृद्धि दिगोपन (२) पशु स्वास्थ्य, कृत्रिम गर्भाधान (AI), पशु आहारा र वित्तीय पहुँचजस्ता किसान सेवा बिस्तार गर्ने (३) गुणस्तरीय दूध र मूल्यश्रृङ्खलाद्वारा दूध खरिद मूल्य सुधार गर्ने **Outputs (नतिजा)** • वित्तीय निर्देशिका तयार र कार्यान्वयन • समावेशी महिला सहभागिता ३३%, युवा २०% • बजार पहुँच बिस्तार • नमुना रणनीतिक तथा व्यवसायिक योजना उपलब्ध गराउने **Activities (क्रियाकलाप)** • उन्नत दूधालु गाई भैंसी खरीद तथा वितरण कार्यक्रम • Door-to-door पशु सेवा कार्यक्रम • लागत न्यूनीकरणका लागि नमुना परियोजना (पाइलट कार्यक्रम) • महामारी नियन्त्रण अभियान • ब्रान्ड विकास (Dairy Coop) आदि • तालिम तथा अनुसन्धान कार्यक्रम	• किसानको सदस्य परिवारको औसत शुद्ध दुग्ध व्यवसाय आम्दानी ५ वर्षमा +३०% • सदस्य परिवारमध्ये ≥ ६०% ले वार्षिक रूपमा कम्तिमा २ सेवा/एक्सटेन्सन सेवा प्राप्त गरेको हुने • दूध उत्पादनमा वृद्धि (१०%) • उत्पादन लागतमा कमी (२०%) • गुणस्तर मापदण्ड पूरा भएको संख्या (३०%) • प्रति गाई–भैंसी दूध उत्पादन (१० लिटर–दिन) • उन्नत जातका पशुको संख्या (५०%) • कृत्रिम गर्भाधान सेवाबाट लाभान्वित किसान संख्या (३००,०००)	• वार्षिक प्रतिवेदन • किसान सर्वेक्षण • बजार तथ्याङ्क • सहकारी अभिलेख • प्रयोगशाला परीक्षण • सदस्य अभिलेख • बजार रिपोर्ट	• बजार स्थिर रहन्छ • जलवायु जोखिम न्यून हुन्छ • प्राविधिक सेवा उपलब्ध हुन्छ • किसानको सहभागिता रहन्छ

लक्ष्य (२) : दूध संकलन र गुणस्तर बिस्तार तथा सुनिश्चित गर्ने **परियोजनाको उद्देश्य :** (१) संगठित दूध संकलन केन्द्र र शीतश्रृंखला कवरेज बिस्तार गर्ने (२) सहकारीहरूमा एकरूप गुणस्तर परीक्षण र प्रोत्साहन प्रणाली कार्यान्वयन गर्ने **Outputs (नतिजा)** (क) थप दुग्ध सहकारी गठन हुने (ख) दुग्ध सहकारीमा सदस्यहरुको संख्या बृद्धि हुने (ग) दूधको गुणस्तर बृद्धि हुने **Activities (क्रियाकलाप)** (क) दुग्ध सहकारी गठन (ख) चिलिङ भ्याट स्थापना (ग) दूध गुणस्तर मापन प्रयोगशाला स्थापना हुने (घ) असल पशुपालन अभ्यास लागु गर्ने	(१) दूध संकलन मात्रा (लिटर/दिन) २०३१ सम्म + ५०% । (२) खरिद नेटवर्कको ५०% मा शीतश्रृंखला (कूलिङ सुविधा) उपलब्ध हुने । (३) राष्ट्रिय गुणस्तर/असल पशुपालन अभ्यास मापदण्डमा पालन गर्ने दूध ≥५०% । (४) गुणस्तर परीक्षण गरिएको दूधको प्रतिशत (३० %) (५) ISO /GHP /GMP/ HACCP मापदण्ड अपनाउने डेरी संख्या (२० %) (६) दूषित–फिर्ता गरिएको दूधको दर (१०%) (७) चिस्यान श्रृङ्खला (Cold Chain) कभरेज (६०%)	• सहकारीबाट प्राप्त प्रतिवेदन • दूध संकलन केन्द्रबाट प्राप्त रिपोर्ट • कूलिङ सुविधाको संख्या • प्रयोगशाला प्रतिवेदन	• किसानको सहभागिता (महिला तथा युवा) • दूधको स्थिर बजार • किसानको बिक्री दूधको भुक्तानी ब्यवस्थापन
लक्ष्य (३) प्रशोधन क्षमता र मूल्य श्रृङ्खलामा आधारित उत्पादनको हिस्सा बढाउने **परियोजनाको उद्देश्य :** १) विकेन्द्रित प्रशोधन र उच्च नाफामुलक उत्पादन (दही, चीज, पाउडर दूध,लघ्यू/माखन, वेइ, चकलेट) मा लगानी गर्ने । (२) निजी र संस्थागत बजार (स्कुल, अस्पताल, होटल, प्रहरी, सैनिक, कर्मचारी क्यान्टीन) तथा क्षेत्रीय निर्यात बजार विकास गर्ने ।	(१) प्रशोधन क्षमता उपयोग दर ≥७५% (२) कुल कारोबारमा मूल्यअभिबृद्धि पशुजन्य उत्पादनको हिस्सा ≥३५%	• दुग्ध सहकारी बाट प्राप्त प्रतिवेदन • दूध प्रशोधन केन्द्रबाट प्राप्त रिपोर्ट	• मुल्य श्रृंखला मा अधारित दुग्ध पदार्थ उत्पादन गर्न दूधको आपुर्तिमा समस्या

Outputs (नतिजा) (क) दुग्ध सहकारीबाट सञ्चालन हुने प्रशोधन केन्द्रहरुको संख्या बृद्धि हुने (ख) दुग्ध सहकारीहरुको प्रशोधन क्षमता ७५% ले बृद्धि हुने (ग) नाफामुलक दुग्ध पदार्थ **जस्तै:** दही, चीज, पाउडर दूध,घ्यू/माखन, वेइ, चकलेट) उत्पादन र विक्री वितरण बृद्धि हुने (घ) दूध तथा दुग्ध पदार्थको विक्री स्कूल कलेज, आर्मी, कर्मचारी क्यान्टीनहरुमा बृद्धि हुने (ङ) आन्तरिक बजारमा दूधको आपुर्ति भई गुणस्तर सुधार हुँदा केही दुग्ध पदार्थ निर्यात हुने **Activities (क्रियाकलाप)** (क) नयाँ प्रशोधन केन्द्रहरु स्थापना गर्ने (ख) पुराना दुग्ध प्रशोधन केन्द्रलाई मर्मत सम्भार गरी सञ्चालनमा ल्याउने (ग) उच्च नाफामुलक दूध तथा दुग्धजन्य पदार्थको उत्पादन बृद्धि गर्ने (घ) दूध तथा दुग्धजन्य पदार्थको उपभोग बृद्धि गर्न जनचेतना तथा अभिमुखिकरण कार्यक्रम (ङ) दूध तथा दुग्धजन्य पदार्थको उत्पादन र मुल्य श्रृङ्खला अभिबृद्धि गरी नाफामुलक दुग्ध व्यबसाय सञ्चालन गर्ने	(३) मूल्य अभिबृद्धि, पशुजन्य उत्पादनबाट वार्षिक आम्दानी वृद्धि १५%	• प्रशोधन केन्द्रको संख्यामा बृद्धि • दुग्ध ब्यवसाय ब्राण्डिङ रिपोर्ट	• उच्च नाफा मुलक दुग्ध जन्य पदार्थको बजार पाउन कठिन • स्वदेशी उत्पादन उपभोगको लागि पैरवी हुन नसक्नु

लक्ष्य ४: सहकारी सुशासन, पारदर्शिता र वित्तीय दिगोपना सुदृढ गर्ने **परियोजनाको उद्देश्यः** (१) सदस्य सहकारीहरूमा सुशासन अभ्यास, लेखा परीक्षण र वित्तीय नियन्त्रण मानकीकरण गर्ने (२) कच्चा दूध मार्जिनमा निर्भरता घटाउन आम्दानी स्रोत विविधीकरण गर्ने **Outputs (नतिजा)** (क) सहकारी संघ संस्थामा सुशासन पालना भई व्यवसाय र व्यापारमा बृद्धि हुने (ख) सहकारीहरुमा वित्तीय प्रणालीमा सुधार आउनुको साथै सार्वजनिकीकरण गर्न सके पारदर्शिता कायम हुने (ग) सहकारीलाई कच्चा दूधमा हुने निरर्भता घटने (घ) दूध जन्य पदार्थको विविधीकरण हुने **Activities (क्रियाकलाप)** (क) सहकारीमा सुशासन मापदण्ड लागु गर्ने (ख) सहकारीको वित्तिय नियन्त्रण र लेखा परीक्षण नियमित गर्ने व्यबस्था गर्ने (ग) सहकारी सञ्चालनमा पारदर्शिता ल्याई सार्बजनिकीकरण गर्ने अभ्यास (घ) सहकारीलाई दूधमा कट्टा गर्ने मार्जिन घटाउने (ङ) दूधको विविधीकरण गर्न तालिम सञ्चालन गर्ने	(१) सबै सदस्य सहकारीले ३ वर्षभित्र मानक सुशासन र वित्त म्यानुअल अपनाउने (२) केन्द्रीय संघको सञ्चालन मुनाफा ३ वर्षभित्र सकारात्मक र त्यसपछि निरन्तर कायम (३) वार्षिक बाह्य लेखापरीक्षण र सार्वजनिक रिपोर्टिङ १००% पालना	• दुग्ध सहकारी बाट प्राप्त प्रतिवेदन • केन्द्रीय संघबाट गर्ने अनुगमन रिपोर्ट • सुशासन अडीट प्रतिवेदन • लेखा परीक्षण प्रतिवेदन	• सहकारीहरुले वितीय तथा सुशासन मापदण्ड पुरा गर्न हिच्किचाउने । • केन्द्रीय संघबाट गरिने अनुगमन कडाई नहुने • लेखा परीक्षण नगराउने प्रबृति

लक्ष्य ५: समावेशीता (महिला र युवाहरू) र मानव पूँजी विकास प्रवर्द्धन गर्ने **परियोजनाका उद्देश्यहरू:** (१) सहकारीहरूमा महिला र युवाको सहभागिता तथा नेतृत्व वृद्धि गर्ने (२) सहकारी व्यवस्थापन, उद्यमशीलता र प्राविधिक डेरी सीपमा लक्षित तालिम कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने **Outputs (नतिजा)** (क) सहकारीमा महिला तथा युवा सहभागिता तोकिएको लक्ष्य अनुसार बृद्धि हुने (ख) सहकारीको महिला तथा युवामा नेतृत्व विकास हुने (ग) सहकारीका सदस्यहरुमा उद्यमशीलता बृद्धि हुने **Activities (क्रियाकलाप)** (क) नयाँ गठन हुने सहकारी संघ संस्थामा महिला सदस्यहरुको संख्या तोकिए बमोजिम बनाउने (ख) सहकारीमा युवालाई आकर्षित गर्न युवा उद्मशीलता कार्यक्रम लागु गर्ने (ग) सहकारीमा संलग्न महिला तथा युवा सदस्यहरुलाई नेतृत्व विकासका कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने	(१) नेतृत्व भूमिकामा महिलाको प्रतिनिधित्व ≥३३% (२) युवाहरु (उमेर १८-३५) सदस्यता कुलको २०% सम्म वृद्धि (३) ≥८०% सहकारीले कम्तिमा एक प्रशिक्षित महिला एक्सटेन्सन (प्रसार) कार्यकर्ता वा किसान नेतृत्व रिपोर्ट गरेको (४) सहकारीमा आबद्ध किसानको संख्यामा (३०%) वृद्धि (५) किसानको औसत आयमा वृद्धि (३०%) (६) तालिम प्राप्त किसान संख्या(६० %) (७) महिला तथा युवाहरुको सहभागिता (२५%)	• सहकारीबाट प्राप्त प्रतिवेदनमा महिला तथा युवा सहभागिताको संख्या • सहकारी तालिम सञ्चालन गर्दा महिला तथा युवाको सहभागिता प्रतिशत • सहकारीको वार्षिक प्रतिवेदन	• सहकारीमा सहभागिताको लागि प्रोत्साहन नहुनु • उद्यमशीलता तथा नाफा मुलक नहुँदा युवा तथा महिला आकृष्ट नहुनु

लक्ष्य : ६ बजार पहुँच र ब्रान्ड विकास सुधार गर्नु **परियोजनाको उद्देश्यः** (१) गुणस्तर र पहिचान पद्धती (ट्रेसाबिलिटी) का लागि राष्ट्रिय CDCAN ब्रान्ड बनाउने, प्याकेजिङ् र मार्केटिङ मापदण्ड निर्माण गर्ने (२) खुद्रा विक्रेता, संस्थागत खरिदकर्ता र डिजिटल च्यानलहरूसँग बजारसम्बन्ध मजबुत बनाउने **Outputs (नतिजा)** (क) दूधको गुणस्तर सुधार हुनु र ट्रेसेबिलीटीका आधार तयार हुने (ख) केन्द्रीय संघले सहकारी ब्रान्डको विकास गर्ने (ग) सहकारी ब्रान्डका दुग्धजन्य पदार्थको बजारीकरण हुने र डजिीटल बजारीकरण गर्ने	(१) मुख्य शहरका लक्षित उपभोक्तामा ब्रान्ड सर्वेक्षणमा ≥५०% जागरूकता (२) २०३१ सम्म कम्तीमा १० संस्थागत सम्झौता (स्कुल/अस्पताल /खुद्रा चेन) सुनिश्चित । (३) प्रशोधित उत्पादन बिक्रीमा डिजिटल च्यानलको हिस्सा ≥१० (४) कुल बिक्री (वार्षिक आम्दानी) वृद्धि (३०%) (५) नयाँ बजार–क्षेत्र बिस्तार संख्या(२०%) (६) ब्रान्डेड उत्पादनको बिक्री प्रतिशत (१०%) (७) निर्यात भएको दुग्धजन्य पदार्थको मात्रा (१०%)	• दुग्ध सहकारीबाट प्राप्त प्रतिवेदन • केन्द्रीय संघको प्रगति प्रतिवेदन सार्वजानिकीकरण • ब्राण्डको बिक्रि तथा उपभोक्ता सर्वेक्षण • डिजिटल बजारको प्रतिवेदन	• सहकारी ब्राण्डले प्रतस्पर्धा गर्न नसक्ने • गुणस्तर र ट्रेसेबेलिटीमा समस्या

लक्ष्य ७ : दिगोपना र वातावरणीय तथा जलवायुलाई अनुकूल बनाउने **परियोजनाको उद्देश्यः** (१) जलवायुमैत्री (स्मार्ट) डेरी अभ्यास (घाँसमा आधारित पोषिलो आहारा व्यवस्थापन, मल व्यवस्थापन, शुद्धजल प्रयोग) प्रवर्द्धन गर्ने (२) प्रशोधन र ढुवानीमा उत्सर्जन र फोहोर घटाउने उपाय लागु गर्ने **Outputs (नतिजा)** (क) जलवायु अनुकूलन पशुपालन अभ्यास लागु हुने (ख) पशु आहाराको लगानीमा न्युनीकरण हुँदा दूध उत्पादन लागत कम हुने (ग) पशुपालनमा वातावरणीय सुधार हुने (घ) दूध ढुवानी तथा प्रशोधनमा हुने प्रदुषण घट्ने **Activities (क्रियाकलाप)** (क) जलवायु अनुकूलन पशुपालन पद्धती लागु गर्ने (ख) दूधको गुणस्तर सुधारका लागि शुद्ध र स्वच्छ दूध उत्पादन तथा प्रशोधन प्रविधि अपनाउन प्रोत्साहन गर्ने (ग) जलवायु स्मार्ट (मैत्री) डेरी उत्पादनको लागि तालीम आयोजना गर्ने (घ) डेरी व्यवसायमा दिगोपन ल्याउन पैरवी तथा प्रोत्साहन गर्ने	(१) सदस्य फार्ममध्ये ५०% ले जलवायु-स्मार्ट अभ्यास अपनाएको । (२) प्रति लिटर प्रशोधितमा ऊर्जा–पानी उपयोग २०% घटाउने (बेसलाइनको तुलनामा) (३) प्रशोधन स्थलहरूको १५% मा सौर्य उर्जा (कूलिङ–प्रशोधन) पाइलट कार्यान्वयन	• दुग्ध सहकारी बाट प्राप्त प्रतिवेदन • केन्द्रीय संघबाट गर्ने अनुगमन रिपोर्ट • जलवायु अनुकूलन पशुपालन अभ्यासको अनुगमन रिपोर्ट • पाइलट प्रोजेक्टको प्रगति प्रतिवेदन	• किसानले जलबायु अनुकूलन पशु पालन अभ्यास पालना नगर्नु

लक्ष्य ८ः डाटा प्रणाली, पहिचान पद्धती (ट्रेसबिलिटी) र एक्सटेन्सन सेवाहरू आधुनिकिकरण गर्ने **परियोजनाको उद्देश्यः** (१) सहकारी सदस्य व्यवस्थापन र दूध परीक्षणका लागि डिजिटल उपकरणहरू र M&E क्षमता बृद्धि गर्ने (२) खरिद मूल्य निर्धारण, संचय अनुकूलन र गुणस्तर प्रोत्साहनका लागि डेटा प्रयोग गर्ने **Outputs (नतिजा)** (क) सहकारीमा दूध व्यबसायका लागि डिजिटल उपकरण प्रयोग हुने (ख) CDCAN र DMPCU मा डाटा सेन्टर स्थापना हुने (ग) सहकारीमा दूध गुणस्तर अनुगमनका लागि क्षमता विकास हुने **Activities (क्रियाकलाप)** (क) CDCAN / DMPCU मा डाटा सेन्टर स्थापना (ख) दूध परीक्षण डिजिटल उपकरण वितरण (ग) खरिद मूल्य निर्धारण, सञ्चय अनुकूलन र गुणस्तर प्रोत्साहनका लागि तथ्याङ्क (डेटा) प्रयोग गर्ने तालिम सञ्चालन तथा लागु गर्ने	(१) ७५% सहकारीहरूले डिजिटल सदस्य तथा दूध सङ्कलन व्यवस्थापन प्रयोग गर्ने (२) कुल दूध भोलुयुमको ≥६०% का लागि फार्मदेखि प्रशोधन सम्म ट्रेसबिलिटी कार्यान्वयन	• दुग्ध सहकारी संस्थाबाट प्राप्त प्रतिवेदन • केन्द्रीय संघ र जिल्ला संघबाट गर्ने अनुगमन रिपोर्ट • सहकारीमा प्रयोग हुने उपकरणको प्रकार र उपयोग विवरण	• सहकारीमा डाटा प्रयोग गर्ने सिपको कमी

परिच्छेद ६: केन्द्रीय दुग्ध सहकारी संघको संरचनागत सुधार

६.१ संरचनात्मक सुधार (Structural Reforms)

क्र.सं.	सुधारका आधारहरु	क्रियाकलाप
(क)	**संस्थागत संरचना सुदृढीकरण**	• केन्द्रीय संघ (CDCAN), प्रदेश (Provincial) संघ, जिल्ला (DMPCU) संघ र दुग्ध उत्पादक सहकारी (MPCs) बीच स्पष्ट कार्यविभाजन (Clear Roles and Responsibilities) • विभागीय संरचना (Production, Quality, Marketing, Finance) गठन • प्राविधिक विशेषज्ञ (Veterinarian, Dairy Technologist) नियुक्ति • विषयगत उपसमितिहरू गठन तथा परिचालन • दक्ष जनशक्ति (CEO, प्राविधिक, वित्त विशेषज्ञ) नियुक्ति तथा परिचालन • गाई भैंसी पालेर सहकारीमा दूध बिक्री गरेको व्यक्ति मात्रै प्रतिनिधिको रुपमा आउन पाउने
(ख)	**सुशासन र पारदर्शिता**	• नियमित लेखापरीक्षण र वित्तीय प्रतिवेदनहरु • निर्णय प्रक्रियामा सदस्यहरुको सहभागिता • नियमित साधारणसभा • नियमित बैठक • आन्तरिक नियन्त्रण प्रणाली (Internal Control System) • सम्पत्ति शुद्धिकरण
(ग)	**डिजिटल रुपान्तरण**	• MIS (Management Information System)/ERP (Enterprise Resource Planning) प्रणाली लागु गर्ने • डिजिटल अभिलेख प्रणाली (दूध संकलन, भुक्तानी, स्टक) • मोबाईल एपमार्फत सदस्य संघ संस्थासँग समन्वय र तथ्याङ्क • सदस्य संघ संस्थाको डिजिटल डाटाबेस • किसानको भुक्तानी बैंङ्किङ्ग प्रणालीमार्फत गर्ने
(घ)	**प्रतिनिधित्व**	• प्रदेश–जिल्ला स्तरबाट प्रतिनिधित्व हुने संघीय संरचना विकास • महिला, युवा तथा साना कृषकहरूको अनिवार्य प्रतिनिधित्व • सदस्य सहकारी संख्याको आधारमा प्रतिनिधित्व
(ङ)	**विकेन्द्रीकरण**	• आवश्यकता अनुसार प्रदेशस्तरीय सम्पर्क कार्यालय स्थापना • स्थानीय समस्याको समाधान स्थानीय तहबाटै गर्ने संयन्त्र

६.२ नीतिगत सुधार (Policy Reforms)

क.सं.	सुधारका आधारहरु	क्रियाकलाप
(क)	**सदस्यता नीति**	• स्पष्ट सदस्यता मापदण्ड (Criteria) निर्धारण • निष्क्रिय सदस्यलाई सक्रिय बनाउने • सदस्यलाई प्रोत्साहन (Training, Subsidy Linkage)
(ख)	**मूल्य तथा भुक्तानी नीति**	• दूधको न्यूनतम समर्थन मुल्य (Minimum Support Price) निर्धारणमा पैरवी • १५–१५ दिनमा दूधको भुक्तानी सुनिश्चित गराउन पहल गर्ने • दूधको भुक्तानी वक्यौता असुलीका लागि कानून बनाउन पहल गर्ने
(ग)	**गुणस्तर तथा मापदण्ड नीति**	• दूधको नियमित गुणस्तर परीक्षणको लागि सहजीकरण • गुणस्तरका आधारमा मूल्य निर्धारण प्रणालीको विकास गर्ने • राष्ट्रिय गुणस्तर मापदण्ड लागू गराउन पहल गर्ने
(घ)	**साझेदारी नीति**	• सरकार, गैरसरकारी संघ संस्था, निजी क्षेत्रसँग स्पष्ट सहकार्य नीति • परियोजना छनोट र कार्यान्वयनमा पारदर्शिता
(ङ)	**जोखिम व्यवस्थापन नीति**	• प्रकोप तथा महामारी (जस्तैः लम्पी स्किन, खोरेत मुक्त FMD) का लागि पूर्वतयारी योजना • आपतकालीन राहत कोष स्थापना र व्यवस्थापन • पशुधन सुरक्षण (बीमा) तथा राहत प्रवर्द्धन
(च)	**बजार तथा व्यापार नीति**	• स्वदेशी उत्पादनलाई प्राथमिकता दिने सरकारी नीति • निर्यात प्रवर्द्धन नीति • सरकारी निजी सहकारी साझेदारी Public Private Cooperative Partnership
(छ)	**मानव संशाधन नीति**	• कर्मचारीको क्षमता विकास र तालिम • कार्यसम्पादनमा आधारित प्रोत्साहन (Incentive System) • दक्ष जनशक्ति आकर्षण नीति

६.३ कानुनी सुधार (Legal Reforms)

(क)	**सहकारी ऐन तथा नियमावली सुधार**	• सहकारी ऐनमा दुग्ध क्षेत्रको विशिष्टता समेट्ने व्यवस्था • सरकारलाई नीति निर्माणमा परामर्शदाताको भूमिका दिने
(ख)	**भुक्तानी सुरक्षा कानुन**	• दूध खरिदकर्ताले समयमै भुक्तानी नगरेमा कानुनी कारबाही व्यवस्था • 'Payment Guarantee Mechanism' (जमानत/Escrow प्रणाली) लागू • (Escrow -एस्क्रो) भनेको एक प्रकारको **सुरक्षित वित्तीय व्यवस्था** हो जहाँ दुई पक्ष (किन्ने र बेच्ने) बीचको रकम तेस्रो पक्ष (विश्वसनीय माध्यम) ले अस्थायी रुपमा राख्छ र निश्चित सर्त पूरा भएपछि मात्र सम्बन्धित पक्षलाई रकम हस्तान्तरण गरिन्छ।) • आवश्यकता अनुसार Good for payment system लागु गर्ने
(ग)	**मूल्य नियमन व्यवस्था**	• दूधको न्यूनतम मूल्य निर्धाणमा कानुनी आधारको पहल गर्ने • बजारमा अस्वस्थ प्रतिस्पर्धा रोक्ने कानुनी प्रावधान
(घ)	**गुणस्तर र सुरक्षा कानुन**	• दूषित/नक्कली दूधमा कडा कारबाही • नियमित अनुगमन र प्रमाणिकरण प्रणाली • दूध गुणस्तर तथा सुरक्षा सम्बन्धी कानुनी मापदण्ड र कार्यान्वयन • अवैध–अस्वच्छ उत्पादनमा नियन्त्रण
(ङ)	**नियमन तथा अनुगमन**	• प्रभावकारी नियामक निकाय Regulatory Body सुदृढीकरण • नियमित निरीक्षण र दण्ड सजायको व्यवस्था • उपभोक्ता संरक्षण सम्बन्धी कानुनी व्यवस्था
(च)	**समन्वय र सुधार कार्यान्वयन**	• संघ, तीनै तहको सरकार, गैरसरकारी संघ संस्था, निजी क्षेत्र र अन्तर्राष्ट्रिय संघ संस्थाबीच सहकार्य • सुधार कार्यान्वयनका लागि समयसीमा (Timeline) निर्धारण • निरन्तर अनुगमन तथा मूल्याङ्कन (M & E)

६.४ कर तथा प्रोत्साहन नीति (Taxation and Subsidy Policy)

क.सं.	सुधारका आधारहरु	क्रियाकलाप
(क)	कर तथा अनुदान	• दुग्ध सहकारीलाई कर छुट/राहत • चिस्यान केन्द्र, प्रशोधन प्लान्टमा अनुदान नीति • विद्युत महशुलमा ५० प्रतिशत छुट • दुग्ध पदार्थमा भ्याट छुट • उत्पादनका आधारमा अनुदानको व्यवस्था • प्रविधिमा अनुदान

६.५ क्रस-कटिङ सुधार (Cross-cutting)

क.सं.	सुधारका आधारहरु	क्रियाकलाप
(क)	**सुशासन (Governance):**	नियमित साधारणसभा र बैठक, लेखापरीक्षण, प्रतिवेदन सार्वजनिक
(ख)	**लैङ्गिक समानता:**	लैङ्गिक समावेशीकरण, सशक्तीकरण र नेतृत्व विकास कार्यक्रम
(ग)	**युवा सहभागिता:**	उद्यमशीलता र प्रविधिमा जोड
(घ)	**जलवायु अनुकूलन:**	जलवायुमैत्री असल पशुपालन अभ्यास

६.६ अनुगमन तथा मुल्याङ्कन प्रक्रिया

क.सं.	सुधारका आधारहरु	क्रियाकलाप
(क)	त्रैमासिक प्रगति समीक्षा	आन्तरिक समिक्षा तथा योजना निर्माण (केन्द्रीय संघ, आवश्यकता अनुसार सदस्य संघ संस्था, सरकार, गैरसरकारी संघ संस्था र अन्य सरोकारवाला)
(ख)	वार्षिक समीक्षा	केन्द्रीय संघ, आवश्यकता अनुसार सदस्य संघ संस्था र सरकारी तथा गैरसकारी संघ संस्था, DIA, NDA, NDDB, DLS आदी
(ग)	मध्यकालीन समीक्षा (२ वर्ष पछि)	तेश्रो पक्षको सहजीकरणमा
(घ)	डेटामा आधारित निर्णय प्रणाली	केन्द्रीय संघ र सहयोगी संस्था
(ङ)	Key Performance Indicator (KPI) मा आधारित मूल्याङ्कन प्रणाली	लजिकल फ्रेमवर्कमा आधारित

६.७ प्रमुख रणनीतिक स्तम्भहरू:

१. उत्पादन तथा उत्पादकत्व बृद्धि एवम् किसानको क्षमता विकास

१) नश्ल सुधार (कृत्रिम गर्भाधान) कार्यक्रम
२) पशु आहारा
३) रोग नियन्त्रण, उपचार तथा खोप
४) प्रविधि अनुकूलन तथा बिस्तार
५) तालिममा महिला तथा युवा सहभागिता
६) Dairy Training & Research Institute

२. संस्थागत तथा सुशासन सुदृढिकरण एवम् सहकारी क्षमता विकास

१) सुशासन र पारदर्शिता
२) क्षमता विकास र डिजिटल व्यवस्थापन
३) डाटा प्रणाली तथा ट्रेसेबिलिटी
४) अनुगमन तथा मूल्याङ्कन इकाइ स्थापना

३. दूधको गुणस्तर सुधार र मूल्य अभिबृद्धि

१) दूधको गुणस्तर परीक्षण प्रणाली
२) चिस्यान केन्द्र तथा साना प्रशोधन इकाइ स्थापना
३) गुणस्तरमा आधारित मूल्य निर्धारण

४. बजार विकास, व्यापार प्रवर्द्धन र नीति पैरवी

१) दुग्धजन्य पदार्थ विविधीकरण तथा सहकारी ब्राण्डिङ्ग
२) अनलाइन बिक्री प्रणाली
३) दुग्धपदार्थ खपतका नयाँ क्षेत्रहरु
४) एक पालिका एक प्रशोधन केन्द्र । एक जिल्ला एक प्रशोधन केन्द्र (साना, मझौला र ठूला)
५) दूध मूल्य अनुदान र विमा
६) साझेदारी विकास निती
७) निर्यात तयारी

५. दिगोपना, जलवायु अनुकुलन र पशु स्वास्थ्य

१) जलवायु अनुकूलन
२) असल पशुपालन अभ्यास
३) पशु स्वास्थ्य शिविर र खोप अभियान
४) जोखिम तथा आपतकालीन व्यवस्थापन

६.८ रणनीतिक योजनाका प्राथमिकता तथा कार्यान्वयन वर्ष

कार्यान्वयन वर्ष	प्राथमिकता
पहिलो वर्ष	संस्थागत सुधार, आधार रेखा अध्ययन, क्षमता विकास
दोस्रो वर्ष	क्षमता विकास, उत्पादन तथा गुणस्तर बृद्धि, पाइलट कार्यक्रम, बजार विकास,
तेस्रो वर्ष	बजार विकास, मूल्य अभिवृद्धि, ब्रान्डिङ्ग
चौथो वर्ष	बजार बिस्तार, ब्रान्डिङ्ग, निर्यात तयारी
पाँचौं वर्ष	सुदृढिकरण, प्रभाव मूल्याङ्कन, रणनीतिक योजनाको अद्यावधिक

परिच्छेद ७ : कार्ययोजना तथा व्यवसायिक योजना (बजेट बाँडफाँट)

११. कार्ययोजना र व्यवसायिक योजना

क.सं.	क्रियाकलाप	कार्यक्रम संख्या	बजेट प्रति कार्यक्रम	आर्थिक वर्ष					बजेट प्रति आ. व. (बजेट रु. लाखमा)					जम्मा बजेट	बजेटको श्रोत
				८३/८४	८४/८५	८५/८६	८६/८७	८७/८८	८३/८४	८४/८५	८५/८६	८६/८७	८७/८८		
उद्देश्य १ः उत्पादन तथा उत्पादकत्व बृद्धि तथा लागत न्यूनीकरण एवम् किसानको क्षमता विकास															
१	घाँस तथा आहारा उत्पादन तालिम तथा प्रविधि बिस्तार कार्यक्रम	८	१.०	३	२	२	१	०	३.०	२.०	२.०	१.०	०	८.०	गैरसरकारी संस्था, सरकारी निकाय
२	कृत्रिम गर्भाधान सेवा बिस्तार	१५	३.०	३	३	३	३	३	९.०	९.०	९.०	९.०	९.०	४५.०	दुग्ध सहकारी संस्था / स्थानीय पशुसेवा कार्यालय
३	पशु स्वास्थ्य, रोग नियन्त्रण तथा पशु खोप शिविर सञ्चालन	१०	२.०	२	२	२	२	२	४.०	४.०	४.०	४.०	४.०	२०.०	राष्ट्रिय पशु प्रजनन् कार्यालय/केन्द्रीय संघ
४	थुनेलो तथा बाँझोपन रोकथाम अभियान कार्यक्रम	१०	२.०	२	२	२	२	२	४.०	४.०	४.०	४.०	४.०	२०.०	सरकारी तथा गैरसरकारी संस्था/जिल्ला पशु सेवा कार्यालय
५	नश्ल सुधारका लागि सेक्स सिमेन तथा ईम्ब्रियो ट्रान्सफर कार्यक्रममा सहयोग	१०	१.०	२	२	२	२	२	२.०	२.०	२.०	२.०	३२.०	१०.०	दुग्ध सहकारी संस्था /पशु सेवा उत्पादन निर्देशनालय
६	आधुनिक प्रविधि (चिस्यान श्रृंखला, डिजिटल प्रणाली) को प्रवर्द्धन	१०	१.०	२	२	२	२	२	२.०	२.०	२.०	२.०	२.०	१०.०	गैरसरकारी संस्था, सरकारी निकाय

७	गोठ व्यवस्थापन तथा जैविक सुरक्षा कार्यक्रम	१०	२.०	२	२	२	२	२	४.०	४.०	४.०	४.०	४.०	२०.०	दुग्ध सहकारी संस्था गैरसरकारी संस्था, सरकारी निकाय
८	बाच्छि प्रवर्द्धन कार्यक्रम	५	५.०	१	१	१	१	१	५.०	५.०	५.०	५.०	५.०	२५.०	गैर सरकारी संस्था, सरकारी निकायहरु
९	एकीकृत उत्पादन लागत न्यूनीकरण कार्यक्रम	५	३.०	१	१	१	१	१	३.०	३.०	३.०	३.०	३.०	१५.०	जिल्ला संघ, सरकारी र गैरसरकारी संस्था
१०	सहुलियत ऋण र बिमा कार्यक्रम	५	१.०	१	१	१	१	१	१.०	१.०	१.०	१.०	१.०	५.०	राष्ट्रिय पशु प्रजनन् कार्यालय
११	अध्ययन अवलोकन भ्रमण (स्वदेश, विदेश)	५	३.०	२	१.५	१.५	०	०	६.०	४.५०	४.५०	०.०	०.०	१५.०	गैरसरकारी संस्था, सरकारी अन्य निकायहरु
१२	किसानका लागि तालिम तथा प्राविधिक सेवा बिस्तार	१०	५.०	२	२	२	२	२	१०.०	१०.०	१०.०	१०.०	१०.०	५०.०	केन्द्रीय संघ, जिल्ला संघ, सरकारी र गैरसरकारी संस्था, सहकारी संस्था
१३	दुग्ध क्षेत्रमा महिला र युवा सहभागिता बढाउन अभियान कार्यक्रम	५	१.०	१	१	१	१	१	१.०	१.०	१.०	१.०	१.०	५.०	५.० सहकारी केन्द्रीय संघ, जिल्ला संघ, सरकारी र गैरसरकारी संस्था, सहकारी संस्था
१४	तालिम सामग्री विकास तथा तालिम केन्द्र स्थापना	१	५.०	१	०	०	०	०	५.०	०.०	०.०	०.०	०.०	५.०	केन्द्रीय संघ, जिल्ला संघ, सरकारी र गैरसरकारी संस्था, स्थानीय तह
१५	दुग्ध तालिम तथा अनुसन्धान केन्द्र स्थापना (Dairy Training & Research Institute)	१	१०.०	१	०	०	०	०	१०.०	०.०	०.०	०.०	०.०	१०.०	केन्द्रीय संघ, सरकारी र गैरसरकारी संस्था, संघीय तथा प्रदेश सरकार, राष्ट्रिय दुग्ध विकास बोर्ड
१६	युवा तथा महिला उद्यमशीलता विकास गर्न स्टार्टअप कार्यक्रम सञ्चालन	३०	१.०	६	६	६	६	६	६.०	६.०	६.०	६.०	६.०	३०.०	सरकारी र गैरसरकारी संस्था, संघीय तथा प्रदेश सरकार, राष्ट्रिय दुग्ध विकास बोर्ड

उद्देश्य २: संस्थागत तथा सुशासन सुदृढिकरण एवम् सहकारी क्षमता विकास														
१	सहकारी सुशासन, पारदर्शिता र वित्तीय दिगोपनाको तालिम कार्यक्रम	५	१.०	१	१	१	१	१	१.०	१.०	१.०	१.०	१.०	५.०	जिल्ला संघ, सरकारी र गैरसरकारी संस्था, सहकारी संस्था
२	डाटा प्रणाली, पहिचान पद्धती (ट्रेसबिलिटी) र एक्सटेन्सन सेवाहरू आधुनिकीकरण गर्ने	२	१०.०	१	१	०	०	०	१०.०	१०.०	०.०	०.०	०.०	२०.०	सरकारी र गैरसरकारी संस्था, आइ.टि. कम्पनी
३	विनियम, नियमावली र कार्यविधि निर्माण तथा अद्यावधिक गर्ने	२	२.०	१	१	०	०	०	२.०	२.०	०.०	०.०	०.०	४.०	केन्द्रीय संघ, जिल्ला संघ, सरकारी र गैरसरकारी संस्था, सहकारी संस्था
४	नेतृत्व विकास तथा सुशासन तालिम सञ्चालन गर्ने	३५	१.०	५	५	५	५	५	५.०	५.०	५.०	५.०	५.०	३५.०	जिल्ला संघ, सरकारी र गैरसरकारी संस्था, सहकारी संस्था
५	सहकारी संघ संस्थाको क्षमता स्वमुल्यांकन	५	१.०	१	१	१	१	१	१.०	१.०	१.०	१.०	१.०	५.०	सहकारी संस्था, जिल्ला संघ, सरकारी तथा गैरसरकारी संघ संस्था
६	लेखा तथा प्रशासन प्रणालीको म्यानुयल तयारी	१	२.०	१	०	०	०	०	२.०	०.०	०.०	०.०	०.०	२.०	सहकारी संस्था, जिल्ला संघ
७	सहकारी किसान परामर्श सेवा	५	२.०	१	१	१	१	१	२.०	२.०	२.०	२.०	२.०	१०.०	जिल्ला संघ, सरकारी र गैरसरकारी संस्था, सहकारी संस्था
८	अनुगमन तथा मूल्याङ्कन इकाई स्थापना	५	२.०	१	१	१	१	१	२.०	२.०	२.०	२.०	२.०	१०.०	जिल्ला संघ, सरकारी र गैरसरकारी संस्था,
९	कार्यालय व्यवस्थापन (कम्प्युटर, फर्निचर)	८	१.०	४	४	०	०	०	३.०	३.०	०.०	०.०	०.०	६.०	गैरसरकारी संस्था, संघको लगानी

१०	संघको प्रशासनिक क्षमता अभिवृद्धि तथा कर्मचारी क्षमता अभिवृद्धि तालिम (डिजिटल)	४	१.०	२	२	०	०	०	२.०	२.०	०.०	०.०	०.०	४.०	सरकारी र गैरसरकारी संस्था, निजी कम्पनी / केन्द्रीय संस्था
११	सदस्यता बिस्तार र देशभरका दुग्ध सहकारीलाई संघमा आवद्ध गराउने	५	१.०	१	१	१	१	१	१.०	१.०	१.०	१.०	१.०	५.०	केन्द्रीय संघ, जिल्ला संघ, सरकारी र गैरसरकारी संस्था
१२	सदस्यता प्रोत्साहन (Benefit Packages) लागु गर्ने	२५	१.०	५	५	५	५	५	५	५	५	५	५	२५.०	केन्द्रीय संघ, जिल्ला संघ, सरकारी र गैरसरकारी संस्था
१३	चार पाङ्ग्रे सवारी साधन खरीद	१	४०.०	१	०	०	०	०	४०.०	०.०	०.०	०.०	०.०	४०.०	केन्द्रीय संघ, सरकारी र गैरसरकारी संस्था
१४	NDA, DIA, NDDB, DLS सँग सहकार्य र समन्वय वैठक	५	१.०	१	१	१	१	१	१.०	१.०	१.०	१.०	१.०	५.०	केन्द्रीय संघ, सरकारी र गैरसरकारी संस्था, जिल्ला संघ तथा आन्तरिक ब्यवस्थापन
१५	डेरी क्षेत्रमा लगानी आकर्षण गर्न राष्ट्रिय तथा अर्न्तराष्ट्रिय सम्मेलन आयोजना गर्ने	४	१०.०	१	१	१	१	०	१०.०	१०.०	१०.०	१०.०	०.०	४०.०	केन्द्रीय संघ, सरकारी र गैरसरकारी संस्था, जिल्ला संघ
१६	MIS (Management Information System) ERP (Enterprise Resource Planning) लागु गर्ने	५	१.०	१	१	१	१	१	१.०	१.०	१.०	१.०	१.०	५.०	केन्द्रीय संघ, सरकारी र गैरसरकारी संस्था, जिल्ला संघ
१७	आन्तरिक नीति निर्माण तथा प्रदेश तथा जिल्ला संघलाई अनुशरण गराउने (पहिलो वर्ष ७ वटा, दोस्रो वर्ष ५ वटा र तेस्रो वर्षमा समिक्षा तथा परिमार्जन)	१०	०.२५	६	४	१०	०	०	१.५	१	२.५	०.०	०.०	५.०	केन्द्रीय संघ, जिल्ला संघ तथा सहकारी संस्था/ गैर सरकारी संस्था

१८	दीर्घकालीन रणनीतिक योजना निर्माण (तेस्रो वर्षमा)	१	३.०	०	०	१	०	०	०.०	०.०	३.०	०.०	०.०	३.०	केन्द्रीय संघ, जिल्ला संघ, गैरसरकारी संस्था र विज्ञ समुह
१९	स्रोत व्यक्ति (विषय विज्ञ) हरुको सूची बनाउने र परिचालन (हरेक वर्ष)	५	०.२५	१	१	१	१	१	०.२५	०.२५	०.२५	०.२५	०.२५	१.२५	केन्द्रीय संघ, जिल्ला संघ, गैरसरकारी संस्था र विज्ञ समुह
२०	संघीय, प्रदेश, स्थानीय तह दुग्ध विकास बोर्ड र अन्य, बैठक र अन्तरक्रिया सरोकारवालासँगको	२५	०.२०	५	५	५	५	५	१.०	१.०	१.०	१.०	१.०	५.०	केन्द्रीय संघ, गैरसरकारी संस्था, आन्तरिक तथा बाह्य स्रोत
२१	सहकारीहरूको क्षमता विकास डिजिटल व्यवस्थापन प्रणाली, पारदर्शिता र सुशासन प्रवर्द्धन र अनुगमन	१०	२.०	२	२	२	२	२	४.०	४.०	४.०	४.०	४.०	२०.०	केन्द्रीय संघ, जिल्ला संघ, सरकारी र गैरसरकारी संस्था, सहकारी संस्था
२२	वित्तीय सफ्टवेयर (फेमस) प्रयोग गर्ने (पहिलो वर्ष)	१	१०.०	१	१	१	१	१	१०.०	१.०	१.०	१.०	१.०	१४.०	केन्द्रीय संघ, गैरसरकारी संस्था
२३	सञ्चालकका लागि असल उत्पादन अभ्यास, सहकारी सुशासन, विद्यमान कानूनी तथा नीतिगत व्यवस्था, नीतिगत बहस तालिम	३५	२.०	७	७	७	७	७	१४.०	१४.०	१४.०	१४.०	१४.०	७०.०	केन्द्रीय संघ, जिल्ला संघ, गैरसरकारी संस्था, अन्य सरकारी निकाय
२४	समिक्षा बैठकहरु आयोजना गर्ने (मासिक, त्रैमासिक, अर्धवार्षिक तथा वार्षिक)	२५	१.०	५	५	५	५	५	१.०	१.०	१.०	१.०	१.०	५.०	केन्द्रीय संघ, गैरसरकारी संस्था र अन्य निकाय
२५	नमूना व्यावसायिक योजना तयार गरी सहकारी, किसानलाई उपलब्ध गराउने	५	५.०	१	१	१	१	१	१.०	१.०	१.०	१.०	१.०	५.०	सरकारी र गैरसरकारी संस्था, संघीय तथा प्रदेश सरकार, राष्ट्रिय दुग्ध विकास बोर्ड

२६	जिल्ला दुग्ध उत्पादक सहकारी संघ तथा अन्तर्गतका सहकारीको क्षमता विकास														
२६.१	सहकारीको क्षमता विश्लेषण (केन्द्रीय संघसहित हरेक वर्ष कम्तिमा ५ वटा)	२५	१.०	५	५	५	५	५	०.५	०.५	०.५	०.५	०.५	२.५	केन्द्रीय संघ, गैरसरकारी संस्था र अन्य विज्ञहरु
२६.२	जिल्ला संघका पदाधिकारीका लागि नेतृत्व विकास तालिम (हरेक वर्ष ५ वटा तालिमका दरले)	२५	०.५०	५	५	५	५	५	२.५	२.५	२.५	२.५	२.५	१२.५	केन्द्रीय संघ, गैरसरकारी संस्था र अन्य विज्ञहरु
२६.३	सञ्चालक तथा व्यवस्थापकका लागि सहकारी व्यवस्थापन तालिम सञ्चालन (धेरै जिल्ला संघ समेट्ने गरी हरेक वर्ष ५ वटाका दरले)	२५	२.०	५	५	५	५	५	१०.०	१०.०	१०.०	१०.०	१०.०	५०.०	केन्द्रीय संघ, गैरसरकारी संस्था, जिल्ला संघ, सहकारी संस्था
२६.४	जिल्ला संघका पदाधिकारीका लागि अन्तर जिल्ला अध्ययन अवलोकन भ्रमण (एक वर्षमा २ वटाका दरले हरेक वर्ष)	१०	२.०	२	२	२	२	२	४.०	४.०	४.०	४.०	४.०	२०.०	केन्द्रीय संघ, गैरसरकारी संस्था, जिल्ला संघ
२६.५	जिल्ला संघ गठन तथा पुनर्गठन (पहिलो वर्ष २०, दोस्रोमा १०, तेस्रोमा १०, चौथोमा १० र पाँचौंमा १०)	६०	०.२५	२०	१०	१०	१०	१०	५.०	२.५	२.५	२.५	२.५	१५.०	केन्द्रीय संघ, जिल्ला संघ, सहकारी संस्थाहरु
२६.६	जिल्ला संघको क्षमता विकासका लागि केन्द्रीय संघका पदाधिकारीहरुको परिचालन	५	३.०	१	१	१	१	१	३.०	३.०	३.०	३.०	३.०	१५.०	केन्द्रीय संघ, जिल्ला संघ

२६.७	असल उत्पादन अभ्यास सम्बन्धी प्रशिक्षक प्रशिक्षण तालिम (हरेक वर्ष कम्तिमा एउटा)	५	२.०	१	१	१	१	१	२.०	२.०	२.०	२.०	२.०	१०.०	केन्द्रीय संघ, जिल्ला संघ, सहकारी संस्था
२६.८	मेसिन उपकरण मर्मत सम्भार प्रशिक्षक प्रशिक्षण तालिम (हरेक वर्ष कम्तिमा एउटा)	५	२.०	१	१	१	१	१	२.०	२.०	२.०	२.०	२.०	१०.०	केन्द्रीय संघ, जिल्ला संघ, सहकारी संस्था
२६.९	सहकारीको व्यवसायिक योजना निर्माण सहजीकरण	५	१.०	१	१	१	१	१	१.०	१.०	१.०	१.०	१.०	५.०	केन्द्रीय संघ, जिल्ला संघ, सहकारी संस्था
२६.१०	जिल्ला संघका पदाधिकारीहरुसँग प्रदेश स्तरमा कार्यशाला (दुग्ध क्षेत्रका समस्या तथा समाधानका उपायका विषयमा)	१५	१.०	३	३	३	३	३	३.०	३.०	३.०	३.०	३.०	१५.०	केन्द्रीय संघ, जिल्ला संघ, सहकारी संस्था, अन्य सरोकारवालाहरु
२७	**प्रदेश स्तरीय संघ गठन तथा क्षमता विकास**														
२७.१	प्रदेश स्तरीय दुग्ध उत्पादक सहकारी संघ गठन (हरेक वर्ष कम्तिमा २ वटाका दरले ३ वर्षसम्म)	६	१.०	२	२	२	०	०	१.०	१.०	१.०	०.०	०.०	३.०	केन्द्रीय संघ, प्रदेश संघ, जिल्ला दुग्ध सहकारी संघ, सहकारी संस्था तथा अन्य सरोकारवालाहरु
२७.२	प्रदेश दुग्ध उत्पादक सहकारी संघका पदाधिकारीका लागि आधारशीला तालिम (हरेक २ वटाका दरले)	५	२.०	१	१	१	१	१	२.०	२.०	२.०	२.०	२.०	१०.०	केन्द्रीय संघ, हेफर प्रोजेक्ट नेपाल

उद्देश्य ३ः दूध गुणस्तर सुधार र मूल्य अभिवृद्धि														
१	दूध गुणस्तर तथा मुल्य श्रृङ्खला अभिबृद्धि सर्वेक्षण	२	५.०	१	१	०	०	०	५.०	५.०	०.०	०.०	०.०	१०.०	सरकारी र गैरसरकारी संस्था, संघीय तथा प्रदेश सरकार, राष्ट्रिय दुग्ध विकास बोर्ड
२	राष्ट्रिय तथा अन्तराष्ट्रिय मापदण्डहरु जस्तै : ISO / GHP /GMP /HACCP लागू गर्न सहयोग गर्ने	५	२.०	१	१	१	१	१	२.०	२.०	२.०	२.०	२.०	१०.०	सरकारी र गैरसरकारी संस्था, निजी कम्पनी सहकारी संघ/सस्था
३	चिस्यान श्रृङ्खला (Cold Chain) दूधको गुणस्तर परीक्षण प्रणाली सुदृढ गर्ने	१०	३.०	२	२	२	२	२	६.०	६.०	६.०	६.०	६.०	३०.०	जिल्ला संघ, सरकारी र गैरसरकारी संस्था, सहकारी संस्था
४	दूध संकलन र गुणस्तर बिस्तार तथा सुनिश्चित गर्ने (दूध संकलन केन्द्रमा टेस्टिङ उपकरण)	२५	१.०	५	५	५	५	५	५.०	५.०	५.०	५.०	५.०	२५.०	जिल्ला संघ, सरकारी र गैरसरकारी संस्था, सहकारी संस्था
५	दूध गुणस्तर परीक्षण प्रवर्द्धन (फ्याट, SNF, Protein , TVC आदि) स्थापना गर्ने	५००	१०.०	१००	१००	१००	१००	१००	२.०	२.०	२.०	२.०	२.०	१०.०	जिल्ला संघ, सरकारी र गैरसरकारी संस्था, सहकारी संस्था
६	गुणस्तरमा आधारित मूल्य निर्धारण मार्गदर्शन	५	१.०	१	१	१	१	१	१.०	१.०	१.०	१.०	१.०	५.०	जिल्ला संघ, सरकारी र गैरसरकारी संस्था, सहकारी संस्था
७	सफा-स्वच्छ तथा गुणस्तरीय दूध उत्पादन अनुगमन तथा अभिमुखीकरण	५	२.५	१	१	१	१	१	२.५	२.५	२.५	२.५	२.५	१२.५	जिल्ला संघ, सरकारी र गैरसरकारी संस्था, सहकारी संस्था
८	खाद्य स्वच्छता र गुणस्तर सम्बन्धी तालिम	५	२.०	१	१	१	१	१	२.०	२.०	२.०	२.०	२.०	१०.०	सरकारी तथा गैरसरकारी संस्था र निजी कम्पनी

९	जनचेतनामुलक सामग्री उत्पादन तथा वितरण	५	५.०	१	१	१	१	१	५.०	५.०	५.०	५.०	५.०	२५.०	जिल्ला संघ, सरकारी र गैरसरकारी संस्था, सहकारी संस्था, निजी कम्पनी
१०	गुणस्तरका लागि बजार अनुगमन	१०	१.०	२	२	२	२	२	२.०	२.०	२.०	२.०	२.०	१०.०	स्थानीय तह, सरकारी निकाय, जिल्ला संघ, सहकारी संस्था
११	उपभोक्ता सर्वेक्षण तथा मुल्याङ्कन	५	१.०	१	१	१	१	१	१.०	१.०	१.०	१.०	१.०	५.०	स्थानीय तह सरकारी निकाय, जिल्ला संघ, सहकारी संस्था
१२	ट्रेन्ड एनालाइसिस	५	१.०	१	१	१	१	१	१.०	१.०	१.०	१.०	१.०	५.०	आन्तरिक स्रोत
उद्देश्य ४: बजार विकास, व्यापार प्रवर्द्धन र नीति पैरवी															
१	दुग्धजन्य पदार्थको विविधिकरण (दही, घ्यू, पनीर, आईसक्रिम, चीज, धुलो दूध) तालिम तथा बजारीकरणमा सहयोग	२५	१.०	५	५	५	५	५	५.०	५.०	५.०	५.०	५.०	२५.०	सरकारी तथा गैरसरकारी संस्था, हेफर
२	दुग्ध क्षेत्रका बजार सरोकारवालाको तथ्याङ्क संकलन तथा अद्याबधिक (पहिलो वर्ष २०, दोस्रो वर्ष २० र तेस्रो वर्ष २० जिल्लामा र बाँकी दुई वर्ष अद्याबधिक)	६०	१.०	२०	२०	२०	६०	६०	१.०	०.७५	०.७५	१.०	१.०	४.५	जिल्ला संघ, सहकारी संस्था, मुल्य श्रृङ्खला सञ्चालक, नीजी क्षेत्र
३	सरोकारवालासँगको समिक्षा तथा कार्ययोजना तर्जुमा बैठक (चौमासिक रुपमा हरेक वर्ष)	१५	१.०	३	३	३	३	३	१.०	१.०	१.०	१.०	१.०	५.०	केन्द्रीय संघ, जिल्ला दुग्ध सहकारी संघ, गैर सरकारी संस्था

४	प्रदेश तथा जिल्ला संघ एवं प्रारम्भिक सहकारीहरूको वार्षिक अनुगमन तथा सहयोगात्मक भ्रमण	२५	१.०	५	५	५	५	५	१.०	१.०	१.०	१.०	१.०	५.०	केन्द्रीय संघ, जिल्ला संघ, गैरसरकारी संस्था र अन्य आबश्यकता अनुसार
५	दुग्ध पदार्थ ब्रान्डिङ र प्याकेजिङ सुधार एवं कोल्ड स्टोरेज अभिमुखिकरण तथा अनुगमन	१०	१.०	२	२	२	२	२	२.०	२.०	२.०	२.०	२.०	१०.०	केन्द्रीय संघ, जिल्ला संघ, गैर सरकारी संस्था र अन्य आबश्यकता अनुसार
६	सहकारीमा मिल्क एनालाईजर, चिलिङ भ्याट, फ्रिज लगायत मेसिन उपकरण मर्मत सम्भार तालिम तथा प्रबर्द्धन	१०	३.०	२	२	२	२	२	६.०	६.०	६.०	६.०	६.०	३०.०	जिल्ला संघ, सहकारी संस्था, मुल्य श्रृंखला सञ्चालक, निजी क्षेत्र
७	प्रशोधन क्षमता बिकास र मूल्यश्रृङ्खलामा अधारित युवा तथा महिलाको लागि स्टार्ट अप कार्यक्रम	२५	१.०	५	५	५	५	५	५.०	५.०	५.०	५.०	५.०	२५.०	जिल्ला संघ, सहकारी संस्था, मुल्य श्रृंखला सञ्चालक, नीजी क्षेत्र
८	सहकारी ब्रान्ड विकास र डेरी मार्ट सञ्चालन गर्ने	१०	२०.०	२	२	२	२	२	४०.०	४०.०	४०.०	४०.०	४०.०	२००.०	सरकारी तथा गैरसरकारी र निजी क्षेत्र, सहकारी सँग साझेदारी
९	(Coop Dairy, Coop Nepal, Coop Kisan) ब्रान्ड प्रवर्द्धन	५	१.०	१	१	१	१	१	१.०	१.०	१.०	१.०	१.०	५.०	सरकारी तथा गैरसरकारी र निजी क्षेत्र, सहकारीसँग साझेदारी
१०	दुग्ध बजार अध्ययन तथा अनलाइन बिक्री प्रणाली	५	१.०	१	१	१	१	१	१.०	१.०	१.०	१.०	१.०	५.०	सरकारी तथा गैरसरकारी र निजी क्षेत्र, सहकारीसँग साझेदारी
११	बजार सूचना प्रणाली स्थापना गर्ने	५	२.०	१	१	१	१	१	२.०	२.०	२.०	२.०	२.०	१०.०	सरकारी तथा गैरसरकारी र निजी क्षेत्र, सहकारीसँग साझेदारी

१२	सहकारी-सहकारी बजार प्रणाली विकास	१०	२.०	२	२	२	२	२	४.०	४.०	४.०	४.०	४.०	२०.०	सरकारी निकाय, स्थानीय तह, सहकारी संस्था र जिल्ला संघ
१३	सरकारी, सहकारी तथा उत्पादक सहकार्य (पार्टनर सिप)	५	२.०	१	१	१	१	१	२.०	२.०	२.०	२.०	२.०	१०.०	निजीक्षेत्रका कम्पनीहरु, उत्पादक सहकारी र स्थानीय तह
१४	निजी क्षेत्रका उत्पादक कम्पनी (प्रशोधन तथा बजारीकरण) मा सहकार्य	५	१.०	१	१	१	१	१	१.०	१.०	१.०	१.०	१.०	५.०	सरकारी तथा गैर सरकारी संस्था, जिल्ला संघ, सहकारी संस्था, मुल्य श्रृंखला सञ्चालक, निजी क्षेत्र
१५	दुग्धपदार्थ खपतका नयाँ क्षेत्रहरु : (हवाइ यात्री, फास्ट फुड, आर्मी प्रहरी, स्कूल चिल्डेन, मिल्क स्कीम आदि) अनुसन्धान तथा बजारीकरण	५	१.०	१	१	१	१	१	१.०	१.०	१.०	१.०	१.०	१.०	निजी कम्पनी, सहकारी
१६	सहकारी ब्राण्ड तयारी तथा विज्ञापन	५	१०.०	१	१	१	१	१	१०.०	१०.०	१०.०	१०.०	१०.०	५०.०	जिल्ला संघ, सरकारी र गैरसरकारी संस्था, सहकारी संस्था निजी कम्पनी आन्तरिक स्रोत
१७	डेरी प्रदर्शनी (एक्स्पो) को आयोजना गर्ने	१०	२.०	१	१	१	१	१	७.०	७.०	७.०	७.०	७.०	३५.०	जिल्ला संघ, सरकारी र गैरसरकारी संस्था, सहकारी संस्था निजी कम्पनी

१८	सामुदायिक चाडपर्वमा विशेष सुविधा तथा स्थानीय मेलाहरूमा सहकारी ब्रान्ड प्रवर्द्धन	५	५.०	१	१	१	१	१	५.०	५.०	५.०	५.०	५.०	२५.०	सरकारी तथा गैर सरकारी संस्था, जिल्ला संघ, सहकारी संस्था, मुल्य श्रृंखला सञ्चालक, निजी क्षेत्र
१९	राष्ट्रिय प्रदर्शनीमा ब्रान्ड प्रवर्द्धन	५	१.०	१	१	१	१	१	१.०	१.०	१.०	१.०	१.०	५.०	सरकारी तथा गैरसरकारी संस्था, जिल्ला संघ, सहकारी संस्था, मुल्य श्रृंखला सञ्चालक, नीजी क्षेत्र
२०	निर्यात तयारी अध्ययन तथा मूल्याङ्कन	१०	५.०	२	२	२	२	२	१०.०	१०.०	१०.०	१०.०	१०.०	५०.०	सरकारी तथा गैरसरकारी संस्था, जिल्ला संघ, सहकारी संस्था, मुल्य श्रृंखला सञ्चालक, नीजी क्षेत्र
२१	अनौपचारिक दुग्ध बजारलाई औपचारिक बजारमा परिणत गर्ने कार्यक्रम	१५	३.०	३	३	३	३	३	९.०	९.०	९.०	९.०	९.०	४५.०	सरकारी तथा गैरसरकारी संस्था, जिल्ला संघ, सहकारी संस्था, मुल्य श्रृंखला सञ्चालक, नीजी क्षेत्र
२२	बजार प्रबर्द्धनका लागि दूध चिस्यान केन्द्र, ढुवानी तथा प्रशोधन समन्वय र सहयोग कार्यक्रम	३	१०.०	१	१	१	०	०	१०.०	१०.०	१०.०	०.०	०.०	३०.०	सरकारी तथा गैरसरकारी संस्था, जिल्ला संघ, सहकारी संस्था, मुल्य श्रृंखला सञ्चालक, नीजी क्षेत्र, स्थानीय तह, प्रदेश सरकार

२३	निजी, सरकारी तथा सहकारी मोडेलमा उद्योग स्थापना (बिशिष्टिकृत सहकारी मोडेल)	५	१.०	१	१	१	१	१	१.०	१.०	१.०	१.०	१.०	५.०	सरकारी निकाय, स्थानीय तह, सहकारी संस्था र जिल्ला संघ, स्थानीय बजार
२४	'उत्पादन गरौं, बजारीकरण सुनिश्चित' कार्यक्रम	१	१०.०	१	०	०	०	०	१०.०	०.०	०.०	०.०	०.०	१०.०	केन्द्रीय संघ, दुग्ध बजार तथा मुल्य श्रृंखलाका सरोकारवाला, गैरसरकारी संस्था
२५	रेडियो कार्यक्रम तथा सन्देशहरु निर्माण तथा प्रसारण	५	३.०	१	१	१	१	१	३.०	३.०	३.०	३.०	३.०	१५.०	केन्द्रीय संघ, रेडियो तथा एफ. एम. सञ्चालक
२६	सञ्चार माध्यम तथा सञ्चारकर्मीहरुका लागि अभिमुखिकरण राष्ट्रिय स्तरमा (एक दिने)	३	१.५	१	०	१	०	१	१.५	०.०	१.५	०.०	१.५	४.५	केन्द्रीय संघ, रेडियो, टिभी, अनलाइन तथा प्रिन्ट पत्रिकाका सरकारी तथा गैरसरकारी निकाय, सञ्चारकर्मीहरु
२७	दूधको महत्व र फाइदाका बारेमा विद्यालयस्तरको अभिमुखिकरण (एक वर्षमा कम्तिमा १० वटा)	५०	०.२५	१०	१०	१०	१०	१०	२.५०	२.५०	२.५०	२.५०	२.५०	१२.५	केन्द्रीय संघ, स्थानीय सरकार तथा विद्यालय प्रशासन
२८	संस्थागत खरिदकर्ताहरु सँग बैठक	५	०.५०	१	१	१	१	१	०.५०	०.५०	०.५०	०.५०	०.५०	२.५	केन्द्रीय संघ र खरीदकर्ता सरोकारवालाहरु
२९	एक जिल्ला, एक प्रशोधन केन्द्र अवधारणाको प्रवर्द्धनका लागि संघीय, प्रदेश तथा स्थानीय सरकारसँग नीति संवाद (Policy Dialogue)	१०	१.०	२	२	२	२	२	२.०	२.०	२.०	२.०	२.०	१०.०	सरकारी निकाय, दुग्ध सहकारी, जिल्ला संघ, स्थानीय सरकार, निजी क्षेत्र

३०	पैरवीका विषय, (न्यायोचित दूध मूल्य, अनुदान प्रोत्साहन र बीमा, नीति, ऐन, कानून, कार्यबिधी, कार्यक्रम कार्ययोजना तयारी तथा लागू गर्न आदि)	५	१.०	१	१	१	१	१	१.०	१.०	१.०	१.०	१.०	५.०	संघीय, प्रदेश र स्थानीय सरकार, केन्द्रिय संघ, हेफर
३१	सरकारी निकाय, विश्वविद्यालय र अनुसन्धान संस्था, विकास साझेदार र अन्य सँग साझेदारी कार्यक्रम	५	२.०	१	१	१	१	१	२.०	२.०	२.०	२.०	२.०	१०.०	सरकारी निकाय, विश्व विद्यालय र अनुसन्धान संस्था, विकास साझेदार र अन्य
३२	भुक्तानी वक्यौता सम्बन्धी कानुनी एवं नीतिगत व्यवस्था सुधार	५	१.०	१	१	१	१	१	१.०	१.०	१.०	१.०	१.०	५.०	सरकारी तथा गैरसरकारी संस्था, जिल्ला सघ, सहकारी संस्था, मुल्य श्रृंखला सञ्चालक, निजी क्षेत्र
३३	कर छुटका लागि बहस पैरवी	५	१.०	१	१	१	१	१	१.०	१.०	१.०	१.०	१.०	५.०	सरकारी निकाय, जिल्ला सघ, सहकारी संस्था, मुल्य श्रृंखला सञ्चालक, निजी क्षेत्र
३४	विभिन्न सहयोगी संस्थाहरुमा एकल वा साझेदारीमा आयोजना प्रपोजल पेश गर्ने, सम्झौता गर्ने र आयोजना सञ्चालन गर्ने	५	१०.०	१	१	१	१	१	१०.०	१०.०	१०.०	१०.०	१०.०	५०.०	सरकारी तथा गैरसरकारी संस्था, जिल्ला संघ, सहकारी संस्था, मुल्य श्रृंखला सञ्चालक, निजी क्षेत्र, गैरसरकारी संस्था
३५	प्रदेश स्तरमा नीतिगत सम्बाद (हरेक वर्षमा कम्तिमा एउटाको दरले	७	१.०	२	२	१	१	१	२.०	२.०	१.०	१.०	१.०	७.०	केन्द्रीय संघ, प्रदेश संघ, जिल्ला संघ र सरकारी तथा गैरसरकारी संस्था

३६	संघीय सरकार स्तरमा नीतिगत सम्बाद (हरेक वर्षमा एउटाका दरले)	५	१.०	१	१	१	१	१	१.०	१.०	१.०	१.०	१.०	५.०	केन्द्रीय संघ, गैरसरकारी संस्था र संघीय सरकारका निकायहरु
३७	प्रदेशस्तरीय बहुसरोकारवाला निकायहरूबीच समन्वयात्मक बैठक (एक वर्षमा ८ वटाका दरले)	४०	१.०	८	८	८	८	८	२.०	२.०	२.०	२.०	२.०	१०.०	केन्द्रीय संघ, जिल्ला संघ र प्रदेश सरकारका निकायहरु
३८	मुद्दामा आधारित बहस, छलफल तथा कार्यशालाहरु (वर्षमा कम्तिमा ३ वटा)	१५	१.०	३	३	३	३	३	३.०	३.०	३.०	३.०	३.०	१५.०	केन्द्रीय संघ, जिल्ला संघ र तीनै तहका सरकार, गैरसरकारी संस्था, सरोकारवालाहरु
३९	निजीक्षेत्रसँगको समन्वयात्मक बैठक	१५	१.०	३	३	३	३	३	१.०	१.०	१.०	१.०	१.०	५.०	केन्द्रीय संघ, निजी क्षेत्रका संघ , संस्था र उद्योगीहरु
उद्देश्य ५: दिगोपन, जलवायु र पशु स्वास्थ्य															
१	जलवायु-अनुकूल दुग्ध उत्पादन र प्रशोधन अभ्यास (पशु कल्याण रअसल पशुपालन अभ्यास) तथा तालिम	१०	१.०	२	२	२	२	२	२.०	२.०	२.०	२.०	२.०	१०.०	सरकारी तथा गैरसरकारी संस्था, जिल्ला संघ, सहकारी संस्था, मुल्य श्रृंखला सञ्चालक, निजी क्षेत्र
२	घाँस तथा आहारामा अधारित पशुपालन (मकैसाइलेज) र उत्पादन लागत कम गर्ने पाईलट आयोजना(साझेदारी)	३०	५.०	६	६	६	६	६	३०.०	३०.०	३०.०	३०.०	३०.०	१५०.०	सरकारी तथा गैरसरकारी संस्था, जिल्ला संघ, सहकारी संस्था, मुल्य श्रृंखला सञ्चालक, निजी क्षेत्र
३	पशु स्वास्थ्य शिविर सञ्चालन तथा खोरेत र लम्पी स्किन रोगविरुद्ध खोप अभियान	१०	१.०	२	२	२	२	२	२.०	२.०	२.०	२.०	२.०	१०.०	सरकारी तथा गैरसरकारी निकायहरू, जिल्ला संघ, प्राथमिक सहकारी संस्था, स्थानीय तह तथा प्रदेश सरकार

४	जैविक मल उत्पादन तथा प्रवर्द्धन	५	१.०	१	१	१	१	१	१.०	१.०	१.०	१.०	१.०	५.०	सरकारी तथा गैरसरकारी संस्था, जिल्ला संघ, सहकारी संस्था स्थानीय तह, प्रदेश सरकार
५	सौर्य ऊर्जा र बायोग्यास प्रवर्द्धन	५	१.०	१	१	१	१	१	१.०	१.०	१.०	१.०	१.०	५.०	सरकारी तथा गैरसरकारी संस्था, जिल्ला संघ, सहकारी संस्था स्थानीय तह, प्रदेश सरकार
६	मलमूत्र ब्यबस्थापन तथा जैबिक विषादी प्रबर्द्धन	१०	०.५०	२	२	२	२	२	१.०	१.०	१.०	१.०	१.०	१.०	सरकारी तथा गैरसरकारी संस्था, जिल्ला संघ, सहकारी संस्था, स्थानीय तह, प्रदेश सरकार
७	विपद् जोखिम तथा व्यवस्थापनः महामारी प्रतिकार्य योजना, मूल्य संकट व्यवस्थापन कोष, बीमा तथा राहत प्रणाली विकास	५	३.०	१	१	१	१	१	३.०	३.०	३.०	३.०	३.०	१५.०	सरकारी तथा गैरसरकारी संस्था, जिल्ला संघ, सहकारी संस्था, स्थानीय तह, प्रदेश सरकार
८	पशुजन्य फोहर ब्यवस्थापन तथा पशु कल्याणको लागि गोठ सुधार कार्यक्रम	५०	१०.०	१०	१०	१०	१०	१०	१००.०	१००.०	१००.०	१००.०	१००.०	५००.०	सरकारी तथा गैरसरकारी संस्था, जिल्ला संघ, सहकारी संस्था स्थानीय तह, प्रदेश सरकार
९	डेरी एनीमल कल्याण सुदृढीकरण र अनुगमन प्रणाली सहयोग	५	१.०	१	१	१	१	१	१.०	१.०	१.०	१.०	१.०	५.०	सरकारी तथा गैरसरकारी संस्था, जिल्ला संघ, प्रारम्भिक सहकारी स्थानीय तह, प्रदेश सरकार

१०	FMD free दुग्ध उत्पादन क्षेत्र घोषणा	५	३.०	१	१	१	१	१	३.०	३.०	३.०	३.०	३.०	१५.०	संघीय, प्रदेश सरकार, स्थानीय तह, सहकारी किसान
११	जलवायु अनुकूल श्वेत र हरित अभियान कार्यक्रम	१०	५.०	२	२	२	२	२	१०.०	१०.०	१०.०	१०.०	१०.०	५०.०	सरकारी तथा गैरसरकारी संस्था, जिल्ला संघ, सहकारी संस्था स्थानीय तह, प्रदेश सरकार
१२	प्रारम्भिक संस्थाहरु, जिल्ला संघलाई आवश्यक विभिन्न किसिमका तालिम तथा भेटेनरी विज्ञहरुको निशुल्क सेवा प्रदान	२०	५.०	५	५	५	५	५	५.०	५.०	५.०	५.०	५.०	२५.०	स्थानिय निकाय तथा गैरसरकारी संस्था, सरकारी निकाय, जिल्ला संघ, सहकारी संस्था
१३	अनुगमन तथा मुल्याङ्कन समिति गठन र परिचालन	५	३.०	१	१	१	१	१	३.०	३.०	३.०	३.०	३.०	१५.०	गैरसरकारी संस्था
१४	दुग्ध सहकारी र जिल्ला संघ तथा अन्य सहयोगी संस्थालाई पुरस्कार तथा सम्मान	५	३.०	१	१	१	१	१	३.०	३.०	३.०	३.०	३.०	१५.०	आन्तरिक श्रोत
जम्मा:															

रणनीतिक योजना तर्जुमा कार्यशालाका सहभागीहरूको विवरण (२०८२ साल चैत्र २४ र २५ गते):

क्र. सं.	सहभागीहरूको नाम	कार्यालय तथा पद	जिल्ला	सम्पर्क नम्बर
१.	अम्मर बहादुर कुँवर	अध्यक्ष, केन्द्रीय दुग्ध सहकारी संघ	तनहुँ	९८५६०६०६३६
२.	कृष्ण प्रसाद सापकोटा	बरिष्ठ उपाध्यक्ष, केन्द्रीय दुग्ध सहकारी संघ	ललितपुर	९८५१०९२८९०
३.	भगिरथ तिमल्सिना	उपाध्यक्ष, केन्द्रीय दुग्ध सहकारी संघ	चितवन	९८४५०५४६९७
४.	राम प्रसाद आचार्य	महासचिव, केन्द्रीय दुग्ध सहकारी संघ	ललितपुर	९८५११३०१०८
५.	थानेश्वर सापकोटा	सचिव, केन्द्रीय दुग्ध सहकारी संघ	बारा	९८५५०४४४०४
६.	रञ्जना पौडेल	सञ्चालक, केन्द्रीय दुग्ध सहकारी संघ	सिन्धुपाल्चोक	९८४१४८४५०१
७.	दीपक गौतम	सञ्चालक, केन्द्रीय दुग्ध सहकारी संघ	बाग्लुङ	९८५७६३१३३०
८.	नवराज बराल	लेखा सुपरीवेक्षण समिति संयोजक, केन्द्रीय दुग्ध सहकारी संघ	कास्की	९८४६२१३६०६
९.	विदुर हुमागाई	सञ्चालक, केन्द्रीय दुग्ध सहकारी संघ	मकवानपुर	९८५५०७३८१०
१०.	शिव प्रसाद कोइराला	लेखा सदस्य, केन्द्रीय दुग्ध सहकारी संघ	काभ्रेपलाञ्चोक	९८४११०९०८२
११.	हरि प्रसाद काफ्ले	सञ्चालक, केन्द्रीय दुग्ध सहकारी संघ	रुपन्देही	९८५७०४२७८२
१२.	नारायण प्रसाद देवकोटा	निवर्तमान अध्यक्ष, केन्द्रीय दुग्ध सहकारी संघ	मकवानपुर	९८५५०६९७७
१३.	श्रीहरि दाहाल	व्यवस्थापक, केन्द्रीय दुग्ध सहकारी संघ	भक्तपुर	९८५११३२७१६
१४.	किशोर बगाले	अध्यक्ष, चितवन जिल्ला दुग्ध उत्पादक सहकारी संघ	चितवन	९८४५१०९९६२
१५.	हरि प्रसाद कडेल	अध्यक्ष, मकवानपुर जिल्ला दुग्ध उत्पादक सहकारी संघ	मकवानपुर	९८५५०७४३००
१६.	जागेश्वर पंगेनी	अध्यक्ष, रुपन्देही जिल्ला दुग्ध उत्पादक सहकारी संघ	रुपन्देही	९८५७०२२२९६
१७.	पुरुषोत्तम भट्टराई	बारा जिल्ला दुग्ध उत्पादक सहकारी संघ	बारा	९८४८२८२४६०
१८.	तुलसीराम सापकोटा	तनहुँ जिल्ला दुग्ध उत्पादक सहकारी संघ	तनहुँ	९८५६०६००८३
१९.	विनोद शर्मा	परियोजना संयोजक, केन्द्रीय दुग्ध सहकारी संघ	सिन्धुपाल्चोक	९८४१८५३९९०
२०.	सुनिता थापा	प्रशासन तथा लेखा अधिकृत, केन्द्रीय दुग्ध सहकारी संघ	भक्तपुर	९८०२३५७८९७
२१.	डा. लेखनाथ अधिकारी	कार्यक्रम व्यवस्थापक, हेफर प्रोजेक्ट नेपाल	पाल्पा	९८०११८२९७८
२२.	विष्णु प्रसाद कंडेल	तालिम अधिकृत, हेफर प्रोजेक्ट नेपाल	पाल्पा	९८०११८२९३१

२३.	रिजन ओझा	हेफर प्रोजेक्ट नेपाल	ललितपुर	९८०११८२९८४
२४.	पुरुषोत्तम बजगाई	कोषाध्यक्ष, ललितपुर जिल्ला सहकारी संघ	ललितपुर	९८५१२२६१४०
२५.	शिवराम पुडासैनी	प्रमुख कार्यकारी अधिकृत, सर्वोदय नेपाल स्टडी एण्ड रिसर्च प्रा.लि. (संसार नेपाल)	काठमाण्डौं	९८५११५२८७८
२६.	डा. बिमल कुमार निर्मल	स्रोत व्यक्ति सहकजकर्ता (संसार नेपाल)	धनुषा	९८४६३३६१११
२७.	तेज प्रसाद बजगाई	स्रोत व्यक्ति सहकजकर्ता (संसार नेपाल)	ललितपुर	९८४१४९७६०६
२८.	झबेन्द्र प्रकाश भट्टराई	कार्यबाहक अध्यक्ष (संसार नेपाल)	ललितपुर	९८४१७६३१४४

केन्द्रीय दुग्ध सहकारी संघ लि. नेपाल

Central Dairy Cooperative Association Ltd. Nepal (CDCAN)

काठमाडौं महानगरपालिका वडा नं.-३१, मिनभवन, काठमाडौं

०१-४७९७२४२

cdcan.ktm@gmail.com

www.cdcan.coop.np